

בשורה טובה לשוחרי התורה
יצא לאור ספרי

הזרה פשוטה

ובו דרך קצרה ללומד מיוסד ע"פ
שיטות הפוסקים
ראשונים ואחרונים
עד הכרעת השו"ע והגו"כ
לעזר והכוונה למבחני רבנות ודיינות
על הנושאים

חושן ג'

סימנים רצ"א - תכ"ז
ש"ח 45

חושן ג'

סימנים קפ"ט - ר"ע
ש"ח 45

שמחות

ש"ח 30

תפילה וברכות

ש"ח 30

נדה

ש"ח 30

שבת

ש"ח 35

ניתן להשיג בטלפון

054-8455391

ספר
חזרה
פשזטה

הלכות תפילה בית הכנסת וברכות

זכו דרך קצרה ללמוד
מיוסד ע"פ שיטות הפוסקים
ראשונים והאחרונים
עד הכרעת השו"ע וזו"ב,
עזר והכוונה למוכחי הרבנות

נכתב ונסדר בחסד ה' יתברך עלי
חיים סמחוב
אייר תשפ"ג

זכרון אברהם

בכל ענייני הספר

והשגתו ניתן לפנות

לטל' 0548455391

© כל הזכויות שמורות למחבר

בן יכבד אב

חיבור זה והלימוד בו יהיה
לעילוי ולמנוחת נר"נ של כל מתי ישראל
ובכללם נר"נ של אדוני אבי ועטרת ראשי המדוכה
ביסורים

אברהם סמחוב ז"ל

בן ניסים חו"י ז"ל ומרת יעל ז"ל
שנלב"ע ביום השבת כ אייר תשפ"ב
מלך מלכי המלכים ברחמיו יסתירנו בצל כנפיו
ובסתר אהלו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו,
ולקץ הימין יעמידנו ומנחל עדניו ישקנו,
ויצרור בצרור החיים נשמתו
וישים כבוד מנוחתו. ה' הוא נחלתו
וילוה אליו השלום ינחו על משכבותם,
הולך נכחו הוא וכל בני ישראל
השוכבים עמו בכלל הרחמים והסליחות
אכ"ר

הקדמה

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר בחר בנו מכל אומות ונתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו ושם חלקנו בין יושבי בית המדרש וברוב חסדו זכני ללכת בדרך ישרה זו ולעסוק באורייתא קדישתא בפרט בלימוד הלכה למעשה שמיום שחבר הבית המקדש אין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא די אמות של הלכה בלבד, ספר זה המוצע לפניכם נעשה בדיבוק חברים ומחשבה רבה, מטרת הספר לסכם לכל לומד ולומד סעיף אחר סעיף מהגמרא עד פוסקי האחרונים ולהיות בגדר קוצר שכבר לימדונו חז"ל כל הלומד ואינו חוזר כאילו זורע ואינו קוצר (סנהדרין טז.). ובפרט לנבחרים ברבנות ולכן הלכתי בדרך רבותינו מחברי הספרים וניסיתי לתמצת בשפה ברורה ופשוטה ובדרך ישרה למען ירוץ הקורא בו ויוכל לחזור על הלימוד ביעילות ובבהירות ובזמן קצר, לכל לומד ולומד בכל אתר ואתר, בחרתי להתמקד בספרי הראשונים המובאים בב"י ובשו"ע ובנושא כליו שהם עיקר ההלכה בתחילת כל, וכבר האריכו חכמים בעניין קבלת הוראות השו"ע והרמ"א לבני אשכנז ואין כאן מקום להאריך.

לתועלת הלומדים לשון השו"ע הובא כלשונו בכתב **שו"ע**, וכן לשון הרמ"א הובא כלשונו בכתב **הרמ"א** וכל הנידונים שהובאו במשנ"ב והאחרונים שזורים בתוך לשון השו"ע והרמ"א בכתב **אחרונים** בסוגריים כאשר כל נידון מודגש **בקו מתחתיו** וכל שיטה **בהדגשה** (ופעמים שהובאו האחרונים בהרחבה אחר מקורות השו"ע). ומקור השו"ע והרמ"א מתחת לכל סעיף הוא תמצות הב"י והד"מ.

ויהי רצון שה' יתברך יצרף מחשבה למעשה ויעלה רצוני להגדיל תורה ולהאדיר ולא ראיתי נכון להאריך ביותר מענייני הקדמה זו שאין ספר זה אלא קיצור דברים הכתובים כבר ואין חדש תחת השמש.

מודעה רבה ללומדי התורה דספר זה אינו ספר הלכה למעשה אלא עזר בלבד ללומדיה כדפירשנו.

וצדקתנו עומדת לעד ספר זה יוצא לאור מעידודו של מר **אבי ז"ל אברהם בן יעל** לבית משפחת סמחוב שאנו נמצאים בסיום שנת אבולו אשר תמיד שאף שאוציא את חיבורי לאור העולם ורצה לסייע בהוצאתו, והיה לצידי מיום עומדי על דעתי ועד יומו האחרון בכל נפשו ומאודו ודאג תמיד למחסורי, וכן לעילוי נשמת חמותי **נינה נקדם בת זבו** לבית משפחת מכאלוב ז"ל.

ובצאתי מקודש לקודש אברך את מרת אימי **דורה בת עדינה** למשפחת סמחוב שתזכה לאריכות ימים ושנים מתוך בריאות שלמה ונחת מכל יוצאי חלציה, וכן כאן המקום לברך את מר חמי **סימן טוב** לבית משפחת מכאלוב שיזכה לאריכות שנים בבריאות שלמה ונחת מכל יוצאי חלציו.

ואוסיף לברך ולי נאה לברך את נוות ביתי ועזרתי בחיים אשתי **לריסה** מנשים באוהל תבורך אשר לרוב עמליה ומסירותה לכל צרכי הבית ולצרכי האישיים הריני זוכה לשקוד על דלתי התורה הקדושה ישלם ה' פעולה ותהי משכורתה שלמה מאת השם ונזכה לראות נחת מכל יוצאי חלצנו ברוב אושר עושר וכבוד.

ואסיים בתפילה "אם ברך תברכני והרבית את גבולי והיתה ידך עמי ועשית מרעה לבלתי עצבי ויבא אלוהים את אשר שאל" אם ברך תברכני - בתורה, והרבית את גבולי - בתלמידים, והיתה ידך עמי - שלא תשכח תלמודי מליבי, ועשה מרעה - שיזדמנו לי רעים כמותי, לבלתי עצבי - שלא ישגני יצר הרע מלשנות, אם אתה עושה כן מוטב ואם לאו הריני הולך לנסיסי לשאול, יהי רצון שיתקיים בנו המקרא "ויבא אלוהים את אשר שאל" אמן כן יהי רצון.

תוכן עניינים

	הלכות תפילה	סימן קיז .... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן פ"ט	1	סימן קיח ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צ	7	סימן קיט ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צא	20	סימן קכ .....
סימן צב	23	סימן קכא... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צג	27	סימן קכב ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צד		סימן קכג ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צה		סימן קכד ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צו		סימן קכ"ה. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צז		סימן קכו... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צ"ח ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן קכז... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן צט		סימן קכח .. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ק		סימן קכט ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ק"א ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן קל .....
סימן קב		סימן קלא .. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן קג		סימן קלב ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן קד		סימן קלג ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ק"ה ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		
סימן ק"ו ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		
סימן קז		סימן קנא ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן קח		סימן קנב ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן קט		סימן קנג .....
סימן קי		סימן קנד ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן קיא		
סימן קיב		סימן קרב .....
סימן קיג ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן רג .....
סימן קיד ... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן רד .....
סימן קטו... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן רה .....
סימן קטז... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.		סימן רז .....

הלכות בית הכנסת

הלכות ברכות

סימן רז..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכ..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן רח.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכא.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ר"ט... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכב... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ר"י.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכג... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריא... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכד... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריב.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכה.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריג.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכו.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריד.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכז... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן רטו.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכח.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן רט"ז.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רכט.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריז..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רל..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריח... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. סימן רלא.. שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
סימן ריט.... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

הלכות תפילה

סימנים
פ"ט - קל"ג

סימן פ"ט

הלכות תפילה וזמנה

סעיף א

שו"ע: זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה (והיא בשעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים), כדכתיב: **ייראוך עם שמש ואם התפלל ומשעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא** (לפר"ח יכול להתפלל משיאיר המזרח לכתחילה, ולמשנ"ב לא יקדים לכתחילה אפילו בימי סליחות, ובליל שבועות כתב פמ"ג אפשר להקל משום טורח ציבור, ומ"מ אין למחות ביד המקלים, וכל הנדון הכא לענין תפילה אבל לענין תפילין וק"ש זמנו משיכיר את חברו בריחוק ד"א, ואם רגיל לקרוא בעלות השחר לא יצא, וממילא כיון שכל אחד מישאל נוהג וזהיר לסמוך גאולה לתפילה א"א להתחיל להתפלל משיאיר פני המזרח, אא"כ הוא בשעת הדחק כגון יוצא לדרך שאז יכול לומר ק"ש לכתחילה, ולענין התפילין אם מניח קודם שיכיר את חברו לא יברך עליהם אלא רק לאחר זמן שיכיר את חברו). ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שלישי היום (לפי שעות זמניות, לענין חישוב השעות איכא מחלוקת הפוסקים אם מחשבים מעלוה"ש עד צה"כ או מנה"ח ועד השקיעה, ולהליכו"ע במילי דאורייתא יש להחמיר, ובדרבנן אפשר להקל לכתחילה), ולענין סיום התפילה למשנ"ב וכה"ח חייב גם לגמור תפילתו בתוך זמנה, ולבא"ח צריך שרוב התפילה היא בתוך זמנה, וליבי"א יכול להתחיל להתפלל אף שיודע שבאמצע תפילתו יעבור זמנה (שכן כתבו להדיא כמה מהגאונים), ולהלכ"ב לא יקל בכך לכתחילה). ואם טעה, או עבר (במזיד), והתפלל אחר ד' שעות עד חצות, אף על פי שאין לו שכר כתפלה בזמנה, שכר תפלה מיהא איכא (יש פוסקים שסוברים דבהזיד עד ד' שעות שוב לא מצי להתפלל כלל ע"כ כתב המשנ"ב שטוב שיתפלל ויתנה). הגה:

ואחר חלות אסור להתפלל תפלת פחרית וע"ל ריש סי' ק"ח.

מקור לשו"ע - לענין זמן תפילת השחר - בברכות (כו:): תנן תפילת השחר עד חצות רבי יהודה אומר עד ד' שעות (כולל שעה הרביעית) ומסיק בגמרא דהלכתא כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה, ורמינהו מצותה (של ק"ש) עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפילה, ומשני כי תניא ההיא לותיקין (המקדימים למצוות), וכך פסקו הפוסקים.

לענין תחילת זמנה כתב הבי"י בשם הרא"ש משעלה ברכ השחר והאיר פני המזרח (מידי דהוה אתמיד של שחר), והתוס' כתבו משעלה עמוד השחר, וסיים הבי"י בשם הרמב"ם שבשעת הדחק אם התפלל מעמוד השחר יצא ולמעשה נחלקו האחרונים אם התפלל מיד בעלוה"ש: למ"א פר"ח כה"ח והיחו"ד^(ב.ה.) יצא יד חובה (דמהדין מוזן עלוה"ש כשר להקרב קורבנות), והפמ"ג מפפק בהתיר זה ורק לענין אם התפלל בשעת הדחק לא יחזור להתפלל (שכן מוכח מהרמב"ם), ולא"ר והגר"א אפילו התפלל כן בשעת הדחק לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל (דעד זמן שיאיר המזרח הוא לילה וכל הפוסקים שכתבו משעלה עה"ש באיהו

-----ח הערות וביאורים ח-----

1. עמוד השחר הוא משענה שמתחיל השחר להבריק במקצתו מעט מעט (להליכו"ע הוא שעה וחומש שהם 72 דקות מנין החמה, ולכה"ח 90 דקות קודם נה"ח), וזמן שיאיר פני המזרח הוא משעה שיאיר פני כל המזרח ולא סני במה שהבריק השחר כנקודה בלבד, אף שהכוכבים נראין עדיין ברקיע מ"מ יום הוא (לכה"ח הוא שעה קודם נה"ח, וכך דעת האול"צ אלא שלדעתו טוב להמתין 50 דקות מנה"ח, ולילקוי מעיקר הדין שעה וששה דקות קודם נה"ח, וטוב להמתין לשעה קודם נה"ח).

עניין היינו האיר המזרח), **למשנ"ב** התפלל ללא שעת הדחק לא יצא וצריך לחזור, **ובשעת הדחק** לכתחילה יש להזהר מאד לא להתפלל מיד בעלוה"ש ומ"מ אם התפלל אינו חוזר (משום סב"ל), **ולהלכ"ב** נכון שיחזור להתפלל בתנאי נדבה, **ואם התפלל קודם עלוה"ש**: **לכה"ח** לא יצא וחוזר ומתפלל, **ולילקו"י** טוב שיעשה תנאי נדבה קודם שחוזר (לחוש לראשונים הסוברים שיצא בדיעבד בכה"ג).

ולעניין עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות: פריך בגמרא (שם) תנן תפלת השחר עד חצות ותו לא והאמר רבי יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים, ומשני כוליה יומא מצלי ואזיל עד חצות יהבי ליה שכר תפילה בזמנה מכאן ואילך שכר תפילה יהבי ליה שכר תפילה בזמנה לא יהבי ליה, **וכך פסקו הרי"ף ה"א"ש והרמב"ם, אם יכול להתפלל בחצי שעה שבין חצות לזמן מנחה**: **למסקנת ה"ב"י** **וכך פסק הרמ"א** אסור לו להתפלל ואם התפלל ברכותיו לבטלה (ומה שאמרו עד חצות לומר דאף שלר' יהודה שכר תפילה בזמנה עד ד' שעות מ"מ מודה לחכמים שהמתפלל מד' שעות עד חצות עכ"פ יקבל שכר על התפילה, ופירשו כן כדי שלא לאפשי פלוגתא בין ר"י לחכמים שעד חצות אפילו שכר תפילה לא יהיב ליה), **לט"ז** יכול להתפלל בזמן הזה (ומה שנקטו הפוסקים עד חצות היינו עד זמן מנחה ורק כשהגיע זמן מנחה יתפלל מנחה תחילה ואם היה באונס יכול להשלים בסמוך אליה תשלום שחרית), **ולמשנ"ב** אין לזוז מפסק השו"ע (מאחר שמעיקר הדין זמן מנחה מחצות ומה שאסרו חז"ל להתפלל מיד בזמנה משום שאין אנו בקיאים לכוון השעה ושמא יבואו לטעות), רק אם עבר והתפלל יצא ולא יחזור להתפלל שנית, **ולילקו"י** אינו יצא כלל (כהב"י), ולכן אם שהייתו היתה באונס יתפלל תשלומים לאחר מנחה בתנאי נדבה, ואם שהייתו במזיד אין לא תקנה.

ואם עדיף להתפלל שחרית לאחר ד' שעות עד חצות או עדיף להתפלל מנחה שנים: הביא כה"ח דעות לכאן ולכאן **ופסק שעדיף להתפלל עד חצות מאשר מנחה שתיים, וכך פסק משנ"ב**.

ציבור שהזדמן להם להתפלל לאחר ד' שעות: **לאול"צ** אין להם להתפלל חזרת הש"ץ, **וליבי"א** (ט. קח. נג) יכולים להתפלל חזרה כרגיל עד חצות.

סעיף ב

שו"ע: כיון שהגיע זמן תפלה (לט"ז היינו מנה"ח (שהוא עיקר זמנו), **ולמ"א המשנ"ב והלכ"ב** משהגיע עלות השחר (שהוא תחילת זמן תפילה)), **אסור לאדם להקדים לפתח חבירו** (וה"ה אביו או רבו) **ליתן לו שלום** (וה"ה ללכת ממקום הקבוע לו למקומו של חברו בכה"כ), **משום דשמו של הקדוש ברוך הוא שלום** (ואין ראוי להזכיר שמו על האדם ולכבדו קודם שמכבד להקב"ה, ולומר שלום בלשון לע"ז המשנ"ב מסופק), **אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב** (וה"ה לברכו כגון 'הרחום ירחמך' מותר (כיון שמברכו בשמו של ה' ולא מזכיר רק את שמו של ה' על האדם), **ואם הוא אדם אלים**: **כתב המשנ"ב** שאם יכול לתת לו יד בלי לומר לו שלום שפיר); **ואפילו זה אינו מותר אלא כשהוצרך ללכת לראות איזה עסק (כגון שהוצרך ללכת דרך חצר חברו ואגב זה הולך לפתחו), אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם תפלה, אפי' זה הלשון אסור. וכן אסור לכרוע לו כשמשכים לפתחו, וי"א דכריעה אסורה אפי' בלא משכים לפתחו. ואם התחיל לברך הברכות (אח"כ), אין לחוש כל כך (והיינו שמותר לו לכרוע כשאינו משכים לפתחו, אבל להשכים לפתחו כדי לכרוע או לומר שלום אסור בכל אופן, וכך פסקו ה"ח והמשנ"ב).** **ואם אינו משכים לפתחו, אלא שפגע בו בדרך, מותר ליתן לו שלום. וי"א שאפילו במוצא חבירו בשוק (אף שמותר לומר לו שלום מעיקר הדין) לא יאמר לו אלא צפרא דמרי טב, כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל, עד שיתפלל**

(ואם התחיל הברכות: **למשנ"ב** אין לחוש כ"כ ומותר לומר שלום, וזה"מ שהוא שואל בשלום חברו אבל אם שואלים בשלומנו ואינו עומד בתפילה יכול להשיב שלום בכל אופן, ואף מותר לאדם שהתפלל לכתחילה לשאול בשלום חברו שעדיין לא התפלל אף שיצטרך להשיבו).

מקור השו"ע - (בברכות יד.) אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה מתיב רב ששת בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, תרגמה רבי אבא במשכים לפתחו, ושאר כל החילוקים הוא הובאו בפוסקים.

השכים לפתח חברו לאיזה עסק ואגב זה נותן לו שלום לפמ"ג מותר בכך (דהכא אינו משכים כלל לפתח חברו אלא שהולך שם רק לצורך עסקיו, ולא עיקרם את דרכו לכך). **אבל משמעות הב"ח והגר"א** אף בכה"ג אסור לומר לחברו שלום (שכתב הב"ח דווקא אם פגעו באקראי מותר לומר שלום וממילא הכא אינו אקראי אסור, והגר"א הביאו), **וכך פסק הבה"ל**.

סעיף ג

שו"ע: אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח (אפילו שיכול להספיק להתפלל במחזו חפצו במנין אסור (שהוא בכלל עשיית חפציו), **ואם רוצה לנסוע לכותל כדי להתפלל שם כתב האול"צ** שמותר כיון שנסיעתו לצורך התפילה ואינו עשיית צרכיו). (ויש מקילין, לאחר שאמרו מקלפת זכוכת, קודם שאמרו כרוך שאמרו, וטוב להחמיר בזו), **ולא לאכול** (אפילו טעימה) **ולא לשתות, אבל מים מותר לשתות קודם תפלה** (ולעניין שתייה מתוקה: **למשנ"ב והלכ"ב** אסור לשתות (דאית ביה גאווה), **ולעניין שתיית תה או קפה כדי לישב את הדעת למשנ"ב** מותר ללא חלב וסוכר והעולם נוהגים להקל ולשתות עם סוכר שנותן בפיו כדי למתק את מרירות התה, אבל ליתנו בתוך התה אסור, **ולבא"ח** מי שאין דעתו מיושבת עליו מבלי לשתות קפה עם סוכר מותר לו לשתות (כיון שבזמן הזה החלישות מצויה אצל רוב בנ"א, ולית ביה גאווה), **והילקו"י** כתב שמותר להוסיף בקפה חלב, **ולהליכו"ע** כששותה קפה עם חלב טוב לקרוא ברכות השחר וחלק מהקרבנות), **בין בחול ובין בשבת וי"ט שאין איסור לשתות קודם התפילה. וכן אוכלים ומשקין לרפואה, מותר** (ואפילו מאכלים ששייך בהם גאווה (כיון שאין כוונתו לשם אכילה אלא לרפואה), אף על פי שאינו חולה גמור שרי, **אם יכול לאוכלם לאחר התפילה לפר"ח** אעפ"כ יכול לאוכלם קודם התפילה (כיון שכוונתו לרפואה), **ועכ"פ כתב בה"ל** יקרא פרשה ראשונה של שמע קודם שאוכל, **אדם חלש שאינו יכול להעמיד את עצמו עד סוף התפילה בציבור בלי לאכול: לכה"ל האול"צ והילקו"י** טוב יותר שיתפלל בביתו ויאכל ואח"כ יבוא לבהכנ"ס לשמוע קדיש וקדושה).

מקור לשו"ע - מימרא בברכות (יד.), **וכתב תה"ד** שיש שהיו עוסקים בצרכיהם לאחר שבאים לבהכנ"ס ואומרים שירות ותשבחות, אמר שאינם נוהגים כהוגן דמה שאמרו בגמרא עד שיתפלל קאי על עיקר התפילה שהיא העמידה, **וכתב הר"מ** שלפי האורחות חיים שמתיר לומר שלום לאחר שאמר ברכות ה"ה שמותר למסור בצרכיו, **השו"ע** פסק שאסור למסור צרכיו עד שיתפלל העמידה, **והרמ"א** הביא מנהג אנשים הללו ופסק שטוב להחמיר.

לעניין יציאה לדרך כתב הטור שלא יצא עד שיתפלל **והסיק מהר"י אבוהב** שהכא הביא בסתמא את דעת הראש שבסעיף ח' (שיתפלל בביתו ויקרא ק"ש בדרך), **ולב"י** מיירי הכא כשיש בידו להמתין ולהתפלל ובהכי לכ"ע יתפלל תחילה מאחר שהוא בכלל עשיית חפציו, משא"כ בסעיף ח' שהוא בשעת הדחק ואין בידו להמתין.

אם הליכתו היא פחות משעה וחומש לאול"צ אינו בכלל האיסור ושרי (כדין ברכת הגומל שאינו נחשב יוצא לדרך בפחות משעה בחומש), מי שיש לו עבדים ומשרתים כתב המשנ"ב מידת חסידות שילמדם שכשיקומו בבוקר ירחצו ידיהם ויברכו ברכות הבוקר ופרשה ראשונה של שמע ואח"כ ישמשהו,

ולטפל בילדיו או הוריו או לקנות צרכיהם קודם התפילה כתב האול"צ שמותר לעשותם קודם התפילה (משום שהוא צורך מצוה), ולעניין סידור המטה לאול"צ אסור לסדרם ודווקא במוסדות חינוך מותר (שהוא צורך חינוך), ולילקו"י מותר לסדרם (שאינן בכך עשיית צרכיו אלא רק דרך ארץ ואינה מלאכה), מ"מ המחמיר לסדרם לאחר התפילה תע"ב, לעניין מלאכות קלות הגרש"ז אויערבאך התיר לעשות מלאכות קלות כגון עיון חטוף בעיתון, הכנסת כביסה ממוינת למכונה והפעלתה, הורדת פח בדרך לתפילה (שאינם בכלל עשיית צרכיו) ועשיית צרכיו ויציאה לדרך קודם מנחה וערבית למשנ"ב בשם הפמ"ג, וכה"ח דינם כשחרית וחייב להתפלל קודם (וכתב הפמ"ג בשם הר' מנחם שאסור לצאת לדרך קודם שהתפלל מנחה וערבית אם הגיע זמנם), ולגר"ז אין שייך דין זה למנחה וערבית (שכתב אסור לאדם להתעסק בצרכיו קודם תפלת י"ח בשחר, ולא הזכיר מנחה וערבית), וכך פסק האול"צ (דהוי פלוגתא במילי דרבנן, ומה שכתב הר' מנחם מיירי ביוצא לדרך ואינו מגיע למחוז חפצו בזמן התפילה, ויצטרך להתפלל בדרך).

לעניין אכילה ושתייה קודם התפילה בברכות (י): איתא כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב ואומר אותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אמר הקדוש ברוך הוא לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים, (וגם הסמיכו דבריהם על הפסוק 'לא תאכלו על הדם' היינו קודם שתתפללו על דמכם. משנ"ב) ולגבי שתית מים לכלבו בשם פוסקים והאורחות חיים אסור לשתות כלל (כיון שממלא רצונו ונפשו אית ביה גאוה), ולאבי העזרי מותר לשתות מים (שאינן בשתיית מים גאוה), וזה"מ ביום חול אבל בשבת ויו"ט אסור משום קידוש, ולרא"ש מותר לשתות אף בשבת ויו"ט שחיוב קידוש בא לאחר שמתפלל, וכך פסק השו"ע, ולעניין שתיה ואכילה לצורך רפואה לאורחות חיים אסור אף לצורך לרפואה (שגם בהכי שייך גאוה), ולאבי העזרי ומהר"י אבוהב מותר לו לשתות ולאכול (וגם בהכי ליכא גאוה), וכך פסק השו"ע.

סעיף ד

שו"ע: הצמא והרעב, הרי הם בכלל החולים, אם יש בו יכולת לכוין דעתו, יתפלל; ואם לאו, אם רצה אל יתפלל עד שיאכל וישתה (ולא"ר חייב לאכול ולשתות כדי לישב דעתו לתפילה אף בזמנינו ואפילו הוצרך לאכילת קבע (ולמד כן מלחם חמודות ומטה יהודה שהביאו את הדין כלשון הרמב"ם)).

מקור השו"ע - כתב הרמב"ם הרעב והצמא וכו' אם יכול לכוין דעתו יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה, וכתב הב"י שלפי מהר"ם שאין איסור להתפלל לאדם שאין דעתו מיושבת עליו מאחר שבזמנינו בלאו הכי אין מכוונים כל כך ממילא גם כאן אין לו לאכול, מ"מ הסיק הב"י שהרעב והצמא שרצו לסמוך על הרמב"ם הרשות בידם.

סעיף ה

שו"ע: ואם התחיל לאכול (יותר מחצי שעה) קודם עלות השחר, צריך להפסיק (כשיגיע עלוה"ש, ואם התחיל לאכול (באיסור) אבל תוך החצי שעה הסמוכה לעלוה"ש הבה"ל מסופק אם חייב להפסיק מיד אף שעדיין לא הגיע עלוה"ש כהדין במעריב או אין להחמיר בכך ויפסיק רק בעלוה"ש (מאחר שלכתחילה אין לקרוא ק"ש בעלוה"ש אלא סמוך לנה"ח משא"כ במעריב)). וי"א שא"צ להפסיק (וה"ה אם התחיל לאכול תוך חצי שעה מעלוה"ש אינו

פוסק, דתפילה דרבנן אבל חייב להפסיק כדי לקרוא ק"ש דאורייתא וכן חייב להפסיק כדי להניח תפילין שהרי התחיל לאכול באיסור בתוך חצי שעה מעלוה"ש, ואם בירך בהמ"ז ועוסק בשתייה: **כתב המשנ"ב** שלכ"ע צריך להפסיק).

מקור השו"ע - **לרשב"א** התחיל לאכול קודם עלות השחר אינו צריך לפסוק בעלוה"ש (שמה שאסרו לאכול קודם התפילה הוא כשהתחיל לאכול בזמן תפילה ולא קודם), ולרא"ש בשם ר"י חייב לפסוק בעלוה"ש (ושאני מתפילת מנחה דלא הצריכוהו להפסיק דהכא הסמיכוהו חכמים אקרא דאיכא ביה לאו' לא תאכלו על הדם'), וכך סתם השו"ע והביא ב"א את הרשב"א.

הקם ממיטתו עד מתי יאכל לאכול: **כתב המשנ"ב** מדינא חצי שעה קודם עלוה"ש מותר לאכול ולשתות, ותוך חצי שעה אסור משום חיוב ק"ש שהוא דאורייתא (כדאיתא בסימן ע'), וה"מ שיעור יותר מכביצה אבל פחות מזה מותר עד עלוה"ש, **ולדעת הזוהר** אסור לאכול כלום עד שיתפלל ולעניין שתיה **למשנ"ב** והבא"ח מותר לשתות, ולכה"ח בשם חסד לאלפים אסור אף לשתות, ולמעשה: **למשנ"ב** נכון לכתחילה לא לאכול אם אינו מוכרח, וכה"ח ואול"צ אוסרים לאכול כהזוהר, וליבי"א (ה. כב. ה.) אף שהזוהר מחמיר מאד בכך מ"מ מדינא דגמרא מותר ואין לגעור במי שמיקל שיש לו על מה לסמוך, מ"מ המחמיר תע"ב, ואם אוכל מחמת חולשה: **כתב המשנ"ב** בשם סידור האר"י שר' חיים ויטאל בזמן שלבו היה חלש היה אוכל ושותה קודם התפילה כדי לחזק גופו (שלא אסרו לאכול אלא רק שרוצה למלאת תאוותו), ולאדם שלבו חלש ואם לא יאכל יתבטל מלימודו שקודם התפילה: **למשנ"ב** בשם הח"א מותר לו לאכול.

סעיף ו

שו"ע: אפילו ללמוד, אסור משיגיע זמן תפלה, והיינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו (ביחיד) ואינו רגיל לילך לבהכ"נ, דאיכא למיחש דלמא מטריד בגירסיה ויעבור זמן ק"ש ותפלה (ואם מתאספים שם ציבור או שאמר לחברו שאינו לומד שיוכיר לו מותר לו ללימוד (שאם יטרד יזכירו לו), ואם יש לו שיעור קצוב ללימודו: לח"א אעפ"כ אסור (כיון שהזמן קצר), והישועות יעקב וכה"ח חולקים על השו"ע ומתירים לכתחילה ללמוד אפילו אחר עלוה"ש כל זמן שלא הגיע סמוך לנץ שראוי להתפלל בו לכתחילה); אבל מי שרגיל לילך לבהכ"נ, מותר. ואם הוא מלמד לאחרים, אפילו אם אינו רגיל לילך לבית הכנסת, מותר כיון שהשעה עוברת, דזכות הרבים דבר גדול הוא ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד (ודווקא שלא יעבור זמן ק"ש בזמנה שאם יש חשש לכך חייב לאומרה קודם).

מקור השו"ע - בברכות (ה): אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפילתי שתהא לפני מיטתי וכו'. **התוס'** פירשו דמיירי הכא רק לעניין עשיית מלאכה קודם התפילה ומותר ללמוד קודם התפילה (שכך נהג רב שהיה קם ממיטתו נוטל ידיו שונה פרק ואח"כ קורא ק"ש), ורש"י פירש אף לעניין ללמוד קודם התפילה, וביאר הרא"ש דמיירי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו הולך לבה"כ, וביאר ר' יונה שגם לפירוש רש"י אם מלמד אחרים אינו צריך להפסיק, (כמו שהיה נוהג רבינו הקדוש שהיה מלמד תלמידיו, ולא חיישינן שמא ישכח ותעבור השעה כיון שהדרך להתפלל כל יום יתן לבו לדבר), והביאם השו"ע להלכה.

ואם התחיל ללמוד קודם עלוה"ש כתב המשנ"ב שגם השו"ע מודה שאינו צריך להפסיק אם לא שירא שיעבור הזמן (כיון שהתחיל בהיתר), ואם התחיל ללמוד אחר עלוה"ש אינו צריך לפסוק אם יש לו שהות להתפלל, ולעניין ק"ש יש מצריכים להפסיק לקרוא ויש מקילים כשאין חשש שיעבור הזמן.

סעיף ז

שו"ע: מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית (אפילו תוך חצי שעה לעלוה"ש, אבל לאחר עלוה"ש אסור), שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי (בורסקי וסעודה: לפמ"ג אסורים כמו סמוך למנחה (מהטעם של הדר"ח לקמיה), ובבה"ל סימן ע' הביא שהרמב"ם ושאר פוסקים מתירים לעשותם, ולמעשה נשאר שם בצ"ע, שאר המלאכות שדרך בנ"א להשכים לעשותם קודם עלוה"ש: לדה"ח אסור לעשותם (שרק בדבר שלא מצוי לא גזרו), ולמשנ"ב טוב לומר ברכות הבוקר קודם שעושה אלו המלאכות, קניית צרכי שבת בע"ש קודם התפילה: למשנ"ב שרי (דהוי חפצי שמים), ובסימן ר"נ כתב שה"מ אם לא ימצא אחר תפילה, ולעניין ק"ש יקרא קודם הקניה, ואם מחמת הקניות יספיד תפילה בציבור: למשנ"ב אפילו הכי יקנה צרכי שבת ויתפלל יחיד, ולבא"ח לא יפסיד תפילה בציבור לצרכי קניה).

מקור השו"ע - רמב"ם הלכות תפלה פ"ו הלכה ז.

ולעניין רחיצה קודם התפילה לגרע"י ז"ל כדאי לא להתרחץ קודם התפילה אא"כ הרחיצה מסייעת להתפלל בכוונה, ולהלכ"ב מותר להתרחץ באמבטיה בביתו (ושאני מבית המרחץ שבגמרא שאסרו לרחוץ קודם מנחה שמא יתעלף והכא לא שייך חשש זה, וכ"ש כשרוחץ לשם טהרה וכדי להיות נקי לתפילה).
לעניין גילוח קודם התפילה להלכ"ב מותר למי שרגיל להתגלח כל יום (דמה שאסרו בגמרא משום חשש שמא ישבר הזוג ובמכונות שלנו אין חשש לכך).

סעיף ח

שו"ע: בשעת הדחק, כגון שצריך להשכים לדרך (ואין השיירא ממתנת לו או שאר דחק ואונס), יכול להתפלל משעלה עמוד השחר וימתין מלקרות ק"ש עד שיגיע זמנה. (אס אפסר לו לקרות ק"ש על הדרך, דהיינו שיתכוין צפסוק ראשון (אבל אם הוא במקום גדודי חיה ולסטים ואינו יכול לכוון יקרא ק"ש מעלוה"ש) וכמו שנתבאר לעיל סי' נ"ח), ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה, הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד, ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך ויסמוך גאולה לתפלה (והעולם לא נזהרים בכך ומתפללים בדרך וסומכים גאולה לתפילה וטעמם: למשנ"ב אפשר שסומכים על הפוסקים דלמסמך גאולה לתפילה עדיף, ולכה"ח משום שלפי האר"י ז"ל אין להפך סדר העולמות, ואם יכול להתמתין עד לזמן שיכיר את חברו לכ"ע יקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל קודם שיצא (שמעיקר הדין הגיע זמן ק"ש) ואם אין שהות להספיק לומר את שניהם לבה"ל יאמר ק"ש (שמה שאמרו להקדים התפילה בביתו משום שעדיין לא הגיע זמנה של ק"ש אבל משהגיע זמנה יאמר ק"ש שהיא מדאורייתא), אם הוא בדרך ומתיירא שיעבור זמן ק"ש כתב המשנ"ב יקרא ק"ש בלי ברכותיה וכשיגיע למלון יחזור לקרוא ק"ש עם ברכותיה ויסמוך גאולה לתפילה, ואם מתיירא שיעבור גם זמן התפילה יתפלל בדרך בכל אופן, ואם היה בלילה בדרך ויכול להספיק להגיע לביתו ולהתפלל ערבית עדיף שימתין להתפלל בביתו מאשר שיתפלל בדרך אם לא שהוא ישן בדרך ויש חשש שיעבור זמן תפילה).

מקור השו"ע - בברכות (ל.) כשאבוה דשמואל ולוי רצו לצאת לדרך בבוקר היו מקדימים להתפלל (לר"י קודם עלוה"ש ולר"ח תוס' והרא"ש אחר עלוה"ש), וכשהגיע זמן ק"ש היו קוראין, ²כדתניא השכים לישב בקרון מתפלל וכשיגיע זמן ק"ש קורא (שעדיף להתפלל מעומד בכוונה קודם צאתו מאשר בדרך שמא לא יזדמן מקום שיוכל לכוון בתפילתו אבל ק"ש אינו צריך כוונה אלא בפסוק הראשון ויוכל לאומרו בכוונה. רשב"א), רבי שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפילה, ר' אשי כשהיה משכים לדרשת שבת שברגל היה מתפלל בזמנה מיושב בעת שהתורגמן מתרגם לציבור, אמרו לו רבנן שינהג כאבוא דשמואל ולוי אמר להם לא חזינן לרבנן קשישי דעבדי הכי, ונחלקו הפוסקים: לכה"ג יצא לדרך ויקרא ק"ש בזמנה ויסמוך גאולה לתפילה (כר' אשי שחולק על אבוא דשמואל ולוי וכו' שמעון בן אלעזר), ולר"ח הרא"ש והרשב"א יקדים להתפלל בביתו ואח"כ יקרא ק"ש, (כאבוא דשמואל ולוי וכתנא קמא, וכן דעת ר' אשי לעניין יציאה לדרך, ורק בדרשה שיכל להתפלל מיושב העדיף להסמיך גאולה לתפילה), וכך פסק השו"ע.

ממתי יכול להתפלל: למשנ"ב בשם האחרונים משיאיר פני המזרח (דלהרבה פוסקים בסעיף א' אם התפלל קודם לא יצא י"ח, ומ"מ פסק (שם), שאם התפלל בשעת הדחק יצא), ולכה"ח והיחוד"ד.³ יכול להתפלל לכתחילה מיד בעלוה"ש (דלשיטתם אדם שהתפלל בדיעבד מיד בעלוה"ש יצא, וממילא ה"ה הכא בשעת הדחק, אלא שנחלקו מתי זמן עלות השחר עיין בסעיף א'), ולהלכ"ב נכון להזהר אפילו בשעת הדחק, ואם התפלל מיד בעלוה"ש יצא י"ח אלא שנכון לחזור ולהתפלל בתנאי נדבה.

סימן ז

מקום הראוי להתפלל עם הצבור, ודין ההולך בדרך

סעיף א

שו"ע: המתפלל, לא יעמוד על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל (ואפי' אינו גבוהין ג', (וכן פסקו א"ר וכה"ח אולם לב"ח והט"ז מותר לעמוד עליהם)), ולא על גבי מקום גבוה, אלא א"כ היה זקן או חולה (שקשה להם לרדת מהם) או שהיה כוונתו להשמיע לצבור (ובמקום שיש ביעתותא: יש שאוסרים לעמוד שם אף כשרוצה להשמיע לציבור, ומה שהתירו לחולה והזקן לעמוד על כלים ולא חששו לביעתותא משום שלא רצו להטריחם או דמיירי באופן דליכא ביעתותא, כתב המ"א נהגו שמקום של החזן הוא עמוק משאר בה"כ, ואם עבר ויתפלל במקום גבוה לילקו"י בשם הרמב"ם יצא י"ח).

מקור לשו"ע - בברכות (י:) תניא לא יעמוד אדם לא ע"ג מיטה וכו' שאין גבהות לפני המקום דכתיב 'ממעמקים קראתיך ה', וכך פסקו הפוסקים והשו"ע, ועמידה ע"ג כרים לכה"ח לא יעמוד עליהם (שנראה כמתגאה), ועמידה על שטיח עבה לילקו"י מותר לעמוד עליו ולהתפלל (דליכא בהכי גאוה).

ואם כוונתו להשמיע לצבור כתבו הר' מנוח ועוד דשרי, וכך פסק השו"ע. אם כלים אלה פחות מג' טפחים כתב מהר"י אבובב אפילו הכי אסור לו לעמוד עליהם (שדייק מהברייתא שהיה לה לכלול את כל הכלים ביחד ולומר שלא יעמוד במקום גבוה ומוזה שפרטה)

----- ח הערות וביאורים ח -----

2. וביאר הרשב"א דמיירי במקום שאין בדרכו גרודי ליסטים שא"כ היה מותר לו לקרוא גם ק"ש כדאיתא בסימן נח.

כוונתה לומר שבכלים אפילו נמוכים יש לאסור משום שלא יהיה טרוד שמא יפול), וכך פסק הרמ"א והא"ר וכה"ח, אולם לב"ח והט"ז מותר להתפלל עליהם בכל אופן (מה שהברייתא נקטה בלים ביאר הט"ז משום שהיה מקום להתיר להתפלל עליהם מטעם רשות בפני עצמו קמ"ל).
ולעניין עמידת חולה או זקן ע"ג כלים תני בתוספתא שמותר להם לעמוד על גביהם, וכך פסק השו"ע. אי מיירי גם בכלים שיש בהם חשש לטרדא שמא יפול כתב המשנ"ב ואף שיש חשש של טרדא מ"מ לא הטריחוהו חכמים והתירו לו להתפלל עליהם בישיבה או עמידה או מיירי הכא באופן שאין חשש לטרדא.

סעיף ב

שו"ע: שיעור מקום גבוה שאמרו, ג' טפחים (אפילו בארעא סמיכתא, ומצוה מהמובחר לבא"ח להחמיר אפילו בפחות מג"ט). היה גבוה ג' ויש בו ד' אמות על ד' אמות, הרי הוא כעלייה ומותר להתפלל בו. וכן אם היה מוקף מחיצות, (במנת המחיצות: לבא"ח די בג' מחיצות, ולכה"ח והילקו"י צריך ג' מחיצות וצורת הפתח ברביעית) אף על פי שאין בו ד' על ד', מותר להתפלל בו, שאין גובהו ניכר, כיון שחלק רשות (על כן במה חדשה בבהכנ"ס שעדיין לא הוקפה מחיצות אסור לעמוד בה, אולם לשמש שמקומו שם בקביעות לצרכי בהכנ"ס מותר לעמוד שם (כאומנין בראש האילן)).

מקור לשו"ע - לאורחות חיים לא הקפידו אלא על מקום בגובה עשרה טפחים, ולרמב"ם בג' טפחים אסור לעמוד אא"כ יש בו ד' על ד' או מחיצות, וכך פסק השו"ע.

סעיף ג

שו"ע: האומנין שעושין מלאכה לבעל הבית יכולין להתפלל בראש הזית ובראש התאנה, ואין בזה משום לא יעמוד ע"ג מקום גבוה ויתפלל, דכיון שעלו לעשות מלאכתם הוי כמו שעלה לעלייה; ובשאר אילנות, צריכים לירד. והטעם שנשתנה הזית משאר אילנות, מפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות, ויש טורח גדול בעלייתם ובירידתם, ויתבטלו ממלאכתם ולפיכך אמרו שיתפללו שם, אבל שאר אילנות דליכא ביטול, ירדו. ובעל הבית, אפילו מראש הזית והתאנה צריך לירד להתפלל, דהא אינו משועבד למלאכה, שהוא ברשות עצמו ואם הקילו אצל פועלים מפני ביטול מלאכה, לא הקילו אצל בעל הבית (ובזמנינו כתב כה"ח כולם חייבים לרדת מהאילן, כיון שאין בעל הבית מקפיד על פועליו בכך כדאיתא בסימן צ"ה סעיף א' ב').

מקור לשו"ע - בברכות (טז). ת"ר האומנין קוראין בראש האילן וכו' (וטעם היתר באילנות אלו משאר האילנות לרש"י כיון שיש בהם ענפים מרובים ויכולים לעמוד שם ללא דוחק ואין שם פחד ליפול, ולירושלמי משום שיש טורח גדול בירידתם, וכן פירשו תר"י והוסיפו לבאר דאיכא ביה הפסד לבעל הבית והטעם שאין כאן חשש לגבהות ביאר הרא"ש משום שעלייתם לשם מלאכתם ולא כדי להתפלל, מה שבעל הבית חייב לרדת בכל אופן פרש"י משום שאינו משועבד למלאכה).

סעיף ד

שו"ע: צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים (ובירושלים: לכה"ח יעשו פתחים לצד המקדש), כדי להתפלל כנגדן (אף כשהתפילה בציבור ובתוך בה"כ, ואף שצריך שיתן את עיניו למטה מ"מ צריך חלונות שאם תבטל כוונתו יסתכל בשמים כדי לעורר

הכוונה, והוסיף כה"ח שיש טעם לפי הסוד, ולכן אף בסומא שייך דין זה, ובשם הזוהר לא יתפלל כנגד חלון פתוח ממש רק שיהיה זכוכית או יתרחק קצת). **וטוב שיהיו בבהכ"נ י"ב חלונות (במקומם): למשנ"ב** יפתח אותם לאיזה צד שירצה ובתנאי שיהיה גם לצד ירושלים, ולבא"ח וכה"ח טוב שיהיו שלושה לכל צד (שיש סוד בדבר)).

מקור לשו"ע - בברכות (לד): אמר רבי חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר 'וכוין פתיחן ליה' וגו', **והטעם: לרש"י** שהחלונות גורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (ולפי זה צריך שיהיו פתוחין לאותו רוח שיתפלל), **ולרמב"ם** צריך שהחלונות יהיו כנגד ירושלים (ולא ביאר טעם) **ולתר"י** משום שע"י ראיית האור תתיישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי (וממילא אין צורך שהחלונות יהיו כנגדו), **אי נמי** צריך שהחלונות יהיו דווקא כנגד ירושלים וע"י ההבטה הזאת יכוין בתפילתו כנגד המקום יותר ותהיה תפילתו רצויה ומקובלת. **ולענין כמות החלונות כתב הב"י** שהפוסקים לא כתבו שיעורם ולפי הזוהר בעינין י"ב חלונות.

סעיף ה

שו"ע: לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר (מי שנודמן לו תפילה בבית שאין לו חלונות ובקעה לפמ"ג עדיף שיתפלל בבית מאשר בבקעה (שבקעה גרע טפי דאיכא ביה חציפות), במקום שאין חשש לעוברי דרכים כתב המשנ"ב אף שהמ"א והט"ז תירצו דברי התוס' (עיין במקורות), מ"מ בזוהר משמע שיש להתפלל דווקא בבית, **ואם אין לו מקום יותר צנוע או מתפלל כן באקראי לכה"ח** מותר לו להתפלל שם, **ועוברי דרכים למשנ"ב** לכ"ע יכולים להתפלל בשדה, ויבדקוהו שאין בו טינוף, וטוב להתפלל בין האילנות (דאיכא ביה קצת צניעות), **ואם המקום מוקף מחיצות למשנ"ב וכה"ח** מותר להתפלל שם (דחשיב מקום צנוע), **ואם מתפללים בשדה בעשרה: לכה"ח** ליכא ביה חציפות, **ואם נעשה לו נס באותו מקום הפרוץ: לכה"ח** מותר לו להתפלל שם (דליכא ביה חציפות)).

מקור השו"ע - בברכות (לד): א"ר כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא פירש הטור שדה או בבקעה **והטעם פרש"י** שכשהוא במקום צנוע אימת מלך עליו ולבו נשבר, **והקשו התוס'** הרי יצחק אבינו יצא לשוח בשדה, **ותירצו** שדה היינו הר המוריה או מיירי הכא בבקעה במקום מעבר בנ"א ועוברי דרכים (ממילא במקום שאין חשש לעוברי דרכים מותר להתפלל), **וב"י** דחה טעמם האחרון דמה שייך בכך חציפות. **והט"ז** תירץ איכא ביה חציפות כיון שמתפלל במקום שאינו צנוע, **והמ"א** תירץ החציפות היא שמראה בעצמו שאפילו יעברו עליו כל עוברי דרכים לא יתבטל כוונתו.

סעיף ו

שו"ע: ולא בחורבה, מפני חשד ומפני המפולת ומפני המזיקים (בשיכול להתפלל בדרך או בחורבה כתב המשנ"ב עדיף שיתפלל בדרך ואם מתיירא שיפסיקוהו עוברי דרכים יתפלל תפילה קצרה (כן הוא בגמרא), **אנפן היתר כניסה לחורבה כתב המשנ"ב** חורבה שהיא בשדה או שהוא עם אשתו (שאינן לחוש משום זונה) והחורבה חזקה (שאינן חשש שתיפול) ונמצא עם אבוקה או אם חברו (שאינן חשש למזיקין) מותר להכנס בה).

מקור השו"ע - בברכות (ג). ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין, **והביאוהו הטור והרמב"ם** לענין תפילה (ואף שהברייתא דברה

בסתמא כתב לחם חמודות שמ"מ כתבו לעניין תפילה לרבנות שאף שהוא בדרך ומתיירא שמא יפסיקוהו עוברי דרכים לא יתפלל שם), **וכך פסק השו"ע**.

סעיף ז

שו"ע: ולא אחורי בהכ"נ, אם אינו מחזיר פניו לבהכ"נ (ואם עבר והתפלל לכה"ח אף שנקרא רשע אינו צריך לחזור ולהתפלל (כן הוא ברמב"ם)); ואחורי בהכ"נ הוא הצד שהפתח פתוח בו והוא הפך הצד שפונים אליו הקהל כשמתפללים. וי"מ בהפך וראוי לחוש לדברי שניהם (ואם מתפלל בצד מערב בהכ"נ כשפניו לצד מזרח לד"מ ולמשנ"ב לכ"ע שרי (עיין במקורות). וכל הנדון **הכא** בשעת הדחק אבל בלאו הכי מצוה להתפלל בבהכ"נ כבסעיף ט). וגם כשמתפלל בשאר צדדים, חוץ לבהכ"נ, יש להחמיר שיחזיר פניו לבהכ"נ (ומיירי שאינו יכול להחזיר פניו לצד מזרח כהציבור כגון שהיה שם טינוף, דאל"ה עדיף שיחזיר פניו למזרח, ואם עמד במזרח או במערב אין לו להחזיר פניו לצפון או דרום (דלא הוי צד המתפללים ולא צד מזרח)). וכל זה כשניכר שמחזיר אחוריו לבה"כ, אבל אם הוא מתפלל בבית הסמוך לבה"כ, פניו כנגד ארץ ישראל כראוי ואחוריו לכותל ביתו שהוא כותל בה"כ, מותר, שאינו ניכר שמחזיר פניו מבהכ"נ (וה"ה עזרות בהכ"נ הבנויות מצד מזרח ולכתחילה שבונים בהכ"נ יבנו אותם מצד מערב (דיש מפקקים בהיתר זה), ואם הוא מתפלל מאחורי בהכ"נ בשעה שאין הציבור מתפללים בבה"כ: ליד אליהו אינו נקרא רשע (שלא דנו בגמרא אלא שהוא מתפלל בצד אחד והציבור בצד אחר), ולמאמר מרדכי וכה"ח אעפ"כ לא יתפלל אחרי בהכ"נ (שאינן לחלק בכך)).

מקור השו"ע - בברכות (ו): אמר רב הונא כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר 'סביב רשעים יתהלכון'. ונחלקו הפוסקים בפירושו: א. לר' יונה בדעת רש"י אחורי בהכ"נ כצד מערב שהוא מקום פתחי בהכ"נ והוא עומד שם ופניו למערב אחרי כלפי בהכ"נ ס ובהכי הוי רשע (משום ג' דברים א. שעומד מבחוץ והקהל בפנים ב. הקהל מתפללים לצד מזרח והוא למערב ג. אחוריו כלפי בה"כ), ואם יחזיר פניו כלפי המזרח שרי וכן אם עומד בצד מזרח בהכ"נ צריך שפניו יהיו לכיוון מזרח כהציבור אף שאחוריו לבהכ"נ שרי ב. לר"י אחורי בהכ"נ היינו שעומד מצד מזרח ופניו לצד מזרח נקרא רשע (משום שאינו בבהכ"נ ואחוריו כנגד בה"כ) אבל אם פניו כלפי בהכ"נ ס למערב אינו רשע (כיון שפניו כלפי ההיכל כשאר המתפללים שגם פניהם לשם) ג. לסמ"ק יש לחוש לשני הפירושים ולכן אם עומד בצד מזרח או מערב לא יהפוך פניו למערב או למזרח אלא יהפוך פניו לצדדים, והד"מ חולק וכך פסק משנ"ב על פירושו וגם לר"י אם הוא עומד מצד מערב ופניו לצד מזרח מותר להתפלל מחוץ לבהכ"נ ס ד. לתר"י לכ"ע אם עומד בצד צפון או דרום ומחזיר את אחוריו לבהכ"נ ס נקרא רשע ואם מחזיר לפניו לבהכ"נ ס אינו נקרא רשע (ואף שאכתי אינו מתפלל לרוח שהצבור מתפלל מ"מ כיון שאינו מתפלל בהיפך לית לן בה), **ופסק השו"ע כהסמ"ק ותר"י**.

מתפלל בבית הסמוך לבהכ"נ ס מצד מערב: לא"ח בשם רבינו האי לא התפלל שפניו כלפי מזרח או מערב (דהוי כמחזיר אחוריו לצד בהכ"נ ס או צד מזרח) אלא יהפוך פניו לצד צפון או דרום, ולשו"ת הרמב"ם יתפלל כלפי המזרח בין בציבור ובין ביחיד ואין בכך בזיון שמחזיר אחוריו לבהכ"נ ס (כיון שאין הדבר ניכר ומה שאמר ר' הונא הוא בבהכ"נ ס שנמצא ברחבה ופניו מכל סביביו ואדם עומד מאחוריו), **וכך פסק השו"ע**.

סעיף ח

שו"ע: אסור לעבור חוץ לבהכ"ג בצד שהפתח פתוח בו (ואפילו שכבר התפלל. כה"ח), בשעה שהציבור מתפללים (ובעת שאומרים פסד"ז וק"ש: לפמ"ג יש להחמיר לא לעבור שם), מפני שנראה ככופר, כיון שאינו נכנס להתפלל; ואם נושא משאוי או שלבוש תפילין או שיש בהכנ"ס אחר בעיר או שיש לבהכנ"ס זה פתח אחר (או שזוכג על הנהמה) מותר (דעת השו"ע לעניין היה רוכב על בהמה לכה"ח השו"ע חולק על הרמ"א ואין היתר בכך (כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה ולכן גם השו"ע השמיטו), ולהלכ"ב השו"ע מודה לרמ"א (עיי' שם איך דחה)), (ואם רגילים לעשות כמה מניינים בבה"כ: למשנ"ב מותר לעבור בפתחו (שאי' חשש לחשד)).

מקור השו"ע - מימרא בברכות (ח): שאסור לו לעבור שם וביארו דלא אמרינן אלא שאינו נושא משוי, ואינו מניח תפילין, ויש רק בהכנ"ס אחד בעיר, ויש רק פתח אחד לבהכנ"ס (וי"ג ואינו רץ ואינו רוכב על חמור), וביארו תר"י דמיירי הכא שעובר על הפתח ואינו נכנס דבהכי נראה כפורק עול אבל שעובר מצד שאין בו פתח ליכא למיחשדיה, וכך פסק השו"ע.

סעיף ט

שו"ע: ישתדל אדם להתפלל בבהכנ"ס עם הציבור (ואפילו שיש שם חוטאים, אפילו שיכול להתפלל בעשרה בביתו, אא"כ הוא מקום עם ציבור רב עד שאינו שומע את התפילה ואת קריאת התורה, גדר תפילה בציבור: למשנ"ב רק כשיש עשרה שמתפללים יחד ולא די ברוב מיניין, וליחוד"ה^(ט.ה) די ברוב מיניין), ואם הוא אנוס (שתש כוחו אף שאינו חולה וטירחא היא לו או לצבור לאסוף עשרה לביתו) שאינו יכול לבוא לבה"כ, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, (לילקו"י יכוון לזמן העמידה בבהכנ"ס שבעירו, ולפסקי תשובות יכוון לזמן העמידה בבהכנ"ס שרגיל להתפלל בו, ובאונס ממנו למשנ"ב בהפסד ממנו יכול להתפלל יחיד בביתו אולם במניעת רווח יתפלל בציבור), (והוא הדין בני אלס הדריס ניקונים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים (וכיום הקהלות הגדולות מתפללים מיד שיאיר הבוקר, וממילא אינו צריך להמתין)). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בבהכנ"ס (ואם הוא ת"ח למשנ"ב אם יש חשש לחילול ה' כשיבוא אחר התפילה לבהכנ"ס יתפלל בביתו, תפילה ביחיד בבהכנ"ס או בביתו בציבור: למשנ"ב עדיף להתפלל בביתו בצבור בהכנ"ס שיש בו ציבור רב למשנ"ב מצוה להתפלל בו (דאיכא ביה ברוב עם הדרת מלך), להתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפלל מוסף: למשנ"ב אם מתפלל בביתו אינו נחשב לתפילה בצבור ואם מתפלל בבהכנ"ס הוי תפילה בציבור).

מקור השו"ע - בברכות (ח). לא יתפלל אדם אלא בבהכנ"ס עם הציבור דא"ר יוחנן אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבהכנ"ס הטור פירש עם הציבור והבין הב"י מדבריו שאם הוא מתפלל יחידי אין נ"מ היכן יתפלל, אבל תר"י כתבו בשם הגאונים שאף היחיד יתפלל בבהכנ"ס משום שהוא קבוע ומיוחד לציבור, וכך פסק השו"ע.

ולעניין אם היה אנוס שאינו יכול לבוא לבהכנ"ס - בברכות (י): א"ר נחמן טוב לו לכיון השעה שהציבור מתפללין בה דכתיב 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון' ודרשינן אימתי הוא עת רצון בשעה שהציבור מתפללין, וכן שאל ר' יצחק את רב נחמן למה לא הגיע להתפלל בבה"כ, אמר לו שתש כוחו, שאלו למה לא אספת מניין, אמר לו טרחא היא לי, אמר לו

שהיה צריך לפחות לומר לש"ץ שישלח שליח להודיע לו מתי עומדים בתפילה, וכו' וכך פסקו הפוסקים והשו"ע.

סעיף י

שו"ע: כשעומד עם הציבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת ציבור (ואם יוצא מבה"כ: למ"א אעפ"כ לא יקדים תפלתו, ולמאמר מרדכי מותר בבה"ג להקדים תפלתו, ומ"מ אין ראוי להקדים דמצוה להתפלל בציבור), **אלא אם כן השעה עוברת ואין הציבור מתפללין לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת (היכן יקדים את תפלתו לב"ח רק אם לא יספיק ללכת לביתו ולהתפלל מותר לו להתפלל בבה"כ, ולמ"א ומפשט דברי תר"י והב"י יכול להקדים תפלתו בבה"כ, רוצה להקדים תפלתו לצורך לימוד קבוע אצל אחר:** ³ ממשמעות הגמרא אעפ"כ אסור להקדים תפלתו בציבור, **אולם הב"ח התיר כשממהר לצאת לדרך לצאת מבהכנ"ס ויתפלל בביתו, אפשר שה"ה לצורך לימוד, ומאמר מרדכי התיר להקדים תפלתו בביתו לצורך לימוד, (ואף דמיירי במוסף ואפשר שה"ה בשחרית), אם לבו חלש ורוצה להקדים תפלתו כדי שיוכל לאכול כתב המשנ"ב אסור לו להקדים תפלתו בבהכנ"ס (כן הוא בגמרא, עיין בהערה), ואם היה חולה או אנוס נחלקו בדעת השו"ע בסימן קי"ד סעיף ב' למשנ"ב יכול להקדים תפלתו אף בבה"כ, ולכה"ח לא יקדים בבה"כ), (אבל כלל קעה עוברת, יתפלל הפיוטים והתמינות עם הציבור ולא יפרוש מן הציבור אפילו לעסוק בדברי תורה וע"ל סימן מ"ח).**

מקור השו"ע - בברכות (כח): מימרא דר"נ (טעם שאסרו להקדים תפלתו מהציבור: כתב המשנ"ב בשם אורחות חיים משום ביון הציבור), ולעניין אם הציבור מתאחרים הוא מתר"י.

סעיף יא

שו"ע: מי שיש לו בהכ"נ בעירו ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע וגורם גלות לו ולבניו (אם אין בבהכנ"ס מנון עשרה: למשנ"ב בשם אחרונים אפילו בהכי הוי שכן רע (שהגמרא נקטה בהכנ"ס בסתמא), ⁴ וזהפמ"ג מפקפק בכך, ואם מתפלל בעשרה בביתו באקראי: לשע"ת אינו נקרא שכן רע (שהרי בכל עשרה שכינה שורה), ומ"מ חייב להתפלל בבהכנ"ס שהוא מקום הקבוע לתפילה (כבסעיף ט), אא"כ עשוהו מקום קבוע לקדושה, כשיש ב' בהכנ"ס בעירו: למשנ"ב ילך לרחוקה משום שכר פסיעות, ואם הוא ת"ח השוקד על תלמודו ויגרם לו ביטול תורה או שיש בדרך לבהכנ"ס הרחוק פריצות: ליחוד"ד (ב. ט) ילך לקרוב לביתו (שת"ת כנגד כולם, או כדי שלא יכשל בשמירת עיניו), הנוסע במכונית: לאול"צ ליכא בהכי שכר פסיעות, המשכים ומעריב לבהכנ"ס כתב המשנ"ב זוכה לאריכות ימים שנאמר 'אשרי אדם שמע לי לשקוד על דלתותי' וכתוב בתריה 'כי מוצאי מצא חיים').

מקור השו"ע - בברכות (ח). אמר ריש לקיש כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר 'כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר

ח הערות וביאורים ח

- שאלו את ר' אויא שהיה חלש ולא בא לתפילה למה לא הקדים את תפלתו כדי שיוכל לאכול קודם התפילה ולבוא לשיעור א"ל מפני שאסור להקדים תפלתו לתפלת הציבור א"ל לא שנו כן אלא בציבור, הא אף לחלש אסור להקדים תפלתו בציבור.
- משום שהרמב"ם כתב מי שיש לו בהכנ"ס בעירו ואינו מתפלל עם הציבור וכו' משמע דווקא דאיכא עשרה מתפללים בלעדיו ומרחיק את עצמו מהשכינה, אולם לרש"י משום שאינו בא להשרות השכינה בבה"כ, וממילא אפילו יחיד בבהכנ"ס שכינה שורה שם.

הנחלתי את עמי את ישראל' ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר 'הנני נתשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם', וכך פסקו הפוסקים והשו"ע.

סעיף יב

שו"ע: מצוה לרוץ (עד פתח בה"כ) כשהולך לבית הכנסת (ועיקר הריצה למשנ"ב היא סמוך לבהכנ"ס ⁵כדי שיהא ניכר), אא"כ הולך עם טו"ת בידו, ולכה"ח הריצה משעת יציאתו מביתו ובבואו סמוך לבהכנ"ס ימהר יותר, ובתוך בה"כ: כתב המשנ"ב אסור לרוץ אלא ילך באימה, ואם הוא במקום עכו"ם: למשנ"ב לא ירוץ (משום לעג הגויים) וכן לכל דבר מצוה, אפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה (ששיעורו אמה, ואם יכול לרוץ ללא פסיעה גסה לכה"ח עדיף לרוץ כך), אבל כשיוצא מבית הכנסת אסור לרוץ (משום שמראה בעצמו שהעיכוב בבהכנ"ס הוא משאוי, אבל אם הולך לדבר מצוה או שבכוונתו לחזור לבהכנ"ס מותר לו לרוץ).

מקור השו"ע - בברכות (ו): אמר רבי חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנאמר 'נרדפה לדעת את ה'.

סעיף יג

שו"ע: מותר לרוק בבהכ"נ (בק"ש וברכותיה אבל בעמידה אסור לירוק (כבסימן צ"ז סעיף ב')), ולכה"ח ראוי להזהר בכך גם בעת אמירת שבח או הזכרת ה' ובזמנינו: להלכ"ב אסור לרוק בבהכנ"ס (כיון שבהכנ"ס והבתים שלנו מרוצפים ואנשים מקפידים לא לרוק עליהם), ודורסו ברגליו או מכסהו בגמי (היינו שיש תבן בבהכנ"ס ורוקק עליהם והרוק נבלע בהם, וללעוס עשב המיוחד למניעת נוזלים בפה למשנ"ב מותר ללעוסו קודם התפילה (וליכא ביה גאווה וגם אינו נכנס לגופו), ומ"מ ביוה"כ ותעניות אסור שיש בו מתיקות).

מקור לשו"ע - בברכות (סב:): אמר רבא בהכנ"ס כביתו מה ביתו אקפנדריא קפיד אינש ארקיקה ומנעל לא קפיד אינש אף בית הכנסת קפנדריא הוא דאסור ריקה ומנעל שרי, ובירושלמי אמר ריב"ל כל היורק בבהכנ"ס כאילו ירק בבבת עינו ור' יונתן ירק בבהכנ"ס ושפסף ברגליו (שלא יהא מגולה מפני הכבוד), ולטור והרשב"א מותר לרוק בבהכנ"ס ולשפשו ברגלו (דהלכה כרבא ומסתמא שאינו חולק אר' יונתן שצריך לשפסף ברגליו), והוסיף תר"י שה"ח לרוק ע"ג תבן או גמי, וכך פסק השו"ע.

סעיף יד

שו"ע: ישכים אדם לבה"כ, כדי שימנה עם היו"ד הראשונים (ודווקא שמתפלל שם עמהם, ולזוהר יתאספו עשרה ויבוא ביחד לבה"כ, ולילקו"י הנוהגים כן תע"ב, ואם באו כבר עשרה הראשונים: לילקו"י אעפ"כ כל המקדים לבוא אחריהם מעלתו גדולה (שהוא יותר קרוב לשורש הקדושה והאחרונים יונקים מהענפים), לענין תפילת מנחה וערבית: לבא"ח ה"ה שיש מצוה להימנות מעשרה הראשונים כשחרית, ולצאת עם טו"ת מביתו או להיות

-----ח הערות וביאורים-----

5. ולמד כן מתר"י שכתבו בבואו לבהכנ"ס ימהר פעמיו, וכה"ח הבין שאין הטעם שיהא ניכר לאחרים, אלא משום זריזות, ולכן הוא משעה שיוצא מביתו, ובבאו לבהכנ"ס היינו שימהר יותר בסמוך לבה"כ.
6. והשו"ע (בסימן קנא ס"ק טו) כתב עשירים המקפידים לא לרוק בביתם יש לעיין אם מותרים לרוק בבה"כ.

מהעשרה הראשונים: האר"י היה יוצא עם טו"ת אף שבכך היה מפסיק את המעלה של עשרה הראשונים).

מקור לשו"ע - בברכות (מז): אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים שאפילו מאה באים אחריו קבל עליו שכר כנגד כולם, וגם הזהיר את בניו שישכימו ויעריבו לבהכנ"ס כדי שיאריכו ימים, וכך פסקו הפוסקים והשו"ע.

סעיף טו

שו"ע: אם נשאר אדם יחידי מתפלל בבהכ"נ שבשדות או אפי' בבית הכנסת שבעיר, אם היא תפלת ערבית (קמתפללים כלילה), חייב חבירו להמתין לו עד שיסיים תפלתו, כדי שלא יתבלבל בתפלתו. (ויש מחמירין אפילו ביום, וצנהכנ"ס קלנו שהס צעיר). ואם מאריך בבקשות ותחנונים, אינו חייב להמתין לו (אם יחידי נכנס בשעה שיודע שלא יסיים את תפילתו עם הציבור: למשנ"ב אינו חייב להמתין לו אלא איכא ביה מידת חסידות (עיין במקורות)).

מקור לשו"ע - בברכות (ה): אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל (וה"ה נכנסו הרבה ונשארו שנים אחרונים. תר"י) וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו, ר"ח פירש שדין זה הוא בזמנם שהיו מתפללים בשדות אבל לא בזמנינו, ורי"ף ור"ת פירשו דמיירי רק כלילה ולא ביום, ולתר"י דין זה אף בזמנינו (שדרך העולם כשארם עומד יחידי בתפילה תפילתו מתבלבלת), ור"י היה מחמיר על עצמו אפילו ביום (שהיה מאריך בתפילתו עד שיצאו כולם ואם היה בא אדם לבהכנ"ס היה מעיין בספר עד שיגמור תפילתו), להלכה השו"ע פסק כתר"י, והרמ"א הביא בי"א את חומרת ר"י.

ואם חברו מתעכב בבהכנ"ס מחמת דבר אחר כתבו תר"י שאינו חייב להמתין לחברו בהכי (שרק בעיכוב מחמת תפילה חייב להמתין לו), וכך פסק השו"ע.

ואם יחידי נכנס בשעה שיודע שלא יסיים את תפילתו עם הציבור: לתר"י לא חייב לחכות לו (כיון שאעפ"כ התפלל התגלה הדבר שאינו פוחד להתפלל יחידי), ור"י (הנ"ל) היה מחמיר על עצמו גם בכך, השו"ע השמיט חילוק זה ונחלקו אחרונים בדעתו ולמעשה למשנ"ב אינו חייב להמתין לו אלא מידת חסידות, ולהלכ"ב נכון להחמיר בכך.

סעיף טז

שו"ע: ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ד' מילין (שהם שמונה אלף אמות שהם ארבע קילומטר) מקום שמתפללים בעשרה, צריך לילך שם (וה"מ שיגיע לשם בעוד היום גדול ואינו יצטרך ללכת יחידי, והמשכים בבוקר ויש לפניו ברחוק ד' מילין תפילה בציבור: כתב המשנ"ב ה"ה שצריך ללכת שם ולהתפלל במנין אם לא יעבור זמן תפילה); ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בעשרה (ואם יש מנין בצדדי דרכו ואינו אמור לעבור משם כתב ולמשנ"ב דהוי כמלאחריו וצריך ללכת רק עד מיל, היושב בביתו לגר"ז דינו כלאחריו וצריך ללכת עד מיל כדי להתפלל במנין בין שחרית ובין ערבית, והמשנ"ב כתב בדעתו ששיעור מיל הוא מביתו ולדעתו כלילה אינו צריך ללכת מניין, ולכה"ח אם בהכנ"ס בעירו אף שרחוק מביתו יותר ממיל חייב להתפלל בו (דמה שאמר הגר"ז עד מיל הוא דווקא עד מיל חוץ לעירו), ואם נוסע במכונית ואין בכך טירחא: לגר"ח קניבסקי ישער מיל לפי זמן הנסיעה ולא לפי המרחק).

מקור השו"ע - בברכות (מו): איתא לתפלה ארבעה מילין וה"מ לפניו אבל לאחריו עד מיל חוזר טפי לא, יש שפירשו את הסוגיא הכא לעניין נט"י לתפילה, ורש"י פירש לעניין תפילה בציבור, וכך פסק השו"ע.

סעיף יז

שו"ע: **יש מי שאומר שמכ"ש שלא ישכים אדם לילך מעיר שמתפללים בה בעשרה אם יכול לבוא למחוז הפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה (ואם יוצא לדבר מצוה למשנ"ב בשם הגר"ז מותר לו להתפלל יחידי ולצאת לדרכו).**

מקור השו"ע הוא מהאגודה.

סעיף יח

שו"ע: בית המדרש קבוע קדוש יותר מבהכ"נ, ומצוה להתפלל בו יותר מבהכ"ב, והוא שיתפלל בעשרה (כתב המשנ"ב אם הוא מקום מיוחד ליחיד רק לו עדיף להתפלל שם (כדי שלא יתבטל מלמדו) אבל בלאו הכי יתפלל ברוב עם ואם הוא בה"מ הקבוע לרבים אף לאדם שאינו לומד שם עדיף לו להתפלל שם מאשר בהכנ"ס ברוב עם (דקדושתו חמורה יותר), וכך פסק הלכ"ב). הגה: וי"א לחפי' בלא י' עדיף להתפלל בבה"מ הקבוע לו; ודוקא מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי. ואפילו הכי לא יכגיל עצמו לעשות כן, שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מזהכנ"ס (ואם מלמד לרבים: למשנ"ב כ"ש שאין לו לבטל לימודו כדי ללכת לבה"ב). וכ"ש שלא יעסוק בתורה בבהכנ"ס בזמן שהליצור אומרים סליחות ותחינות (וה"ה לקריאת התורה, אדם שהתפלל כבר ועומד שם כדי לענות קדישים: למאמר מרדכי מותר לו לעסוק בתורה ואין לו לחשוש (דהכא אינו פורש מהציבור)).

מקור השו"ע - בברכות (ח). אמר רב חסדא מאי דכתיב 'אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב' אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר רבי חייה בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד וכן נהגו אביו ור' אמי ור' אסי שהיו מתפללים במקום שלומדים. ונחלקו הפוסקים: לרבני צרפת מיירי שמתפללים אפילו ביחיד (משום קדושת המקום), ולשו"ת הרא"ש טוב להתפלל עם הציבור (מב' טעמים שאין תורתנו אומנתנו כ"כ והרבה שעות אנחנו מתבטלים ביום ועוד יש לחוש שלא יתבטל התפילה לגמרי בבהכנ"ס שהעם לא ידונו אותו לכף זכות שלא בא מחמת לימודו וילמודו קו"ח על עצמם), לרמב"ם דווקא שמתפללים שם בעשרה (בהחידוש הוא: ¹⁰לר' יונה עדיף תפילה במקום לימודו מבהכנ"ס ברוב עם, ולכ"מ דכשם שבהכנ"ס קודם להתפלל בו בעשרה משאר מקומות בה"מ גם קודם להתפלל בו בעשרה

ח הערות וביאורים ח-----

- הקשה הפמ"ג שמשמעות השו"ע שאם לא יתבטל תפילתו במנין (כגון שאין שם מנין) מותר לו לצאת לדרך, והרי בסיומן פ"ט סעיף ג' אסר לצאת לדרך קודם התפילה משום עשיית הפציו קודם התפילה ונשאר בצ"ע, והאיש מצליח תירץ דמיירי הכא שרוצה לצאת קודם עלוה"ש ועדיין לא הגיע זמן תפילה.
- כתב המ"א הטעם שלא חוששים לרוב עם משום ביטול תורה לא החמירו בכך, ומכאן למד הפמ"ג שלעם הארץ שלא לומד שם ואין לו ביטול תורה עדיף רוב עם, אולם רע"א מקשה על היסוד של המ"א הרי עדיף להתפלל בבה"מ משום שאוהב ה' שערי ציון וכו' וממילא לכל אדם עדיף שיתפלל שם.
- טעמם של רבני צרפת משום קדושת המקום ולרמב"ם משום ביטול תורה, ונ"מ ביניהם לאדם שאין תורתו אומנתו, והרא"ש מעיקר הדין יכול להתפלל ביחיד מטעמו של הרמב"ם מפני ביטול תורה.
- למ"א הטעם שלא היישינן לרוב עם משום ביטול תורה, ורע"א תמה עליו הרי מפורש בנמרא משום שה' אוהב שערי ציון.

מבה"כ¹¹), ואם הוא רגיל ללמוד בביתו כתב ר' יונה שאף לרמב"ם יכול להתפלל יחידי בביתו (דדווקא אם מתבטל מלמדו כדי ללכת מביתו למקום לימדו אמרינן שיתבטל גם להתפלל בעשרה, עיין בהערה), השו"ע פסק כהרמב"ם, והרמ"א הביא את ביאור ר' יונה, והוסיף שמ"מ לא ירגיל את עצמו לכך כתשובת הרא"ש.

עיסוק בתורה בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחינות: כתב הג"א לא יעסוק בזמן זה בתורה, וכך פסק הרמ"א.

סעיף יט

שו"ע: יקבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שיקבע לו בהכנס להתפלל, אלא גם בהכנס שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע (ובתוך ד"א חשוב מקום אחד (דא"א לצמצם), מתפלל בקיץ בבהכנ"ס אחד ובחורף בבהכנ"ס אחר: לכה"ח הוא קביעות מקום).

מקור השו"ע - בברכות (ו:): אמר רב הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו. לר' יונה ה"מ בביתו שצריך ליחד לו מקום אבל בבהכנ"ס יכול להתפלל פעמים בזוית זו ופעמים בזוית אחרת (שכולה מקום לתפילה), ולרא"ש והג"מ גם בבהכנ"ס צריך לקבוע מקום לתפלתו, כדאיתא בירושלמי, וכך פסק השו"ע.

סעיף כ

שו"ע: יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל. י"מ שיעור שני פתחים דהיינו ח' טפחים יכנס לפניו, שלא ישב אצל הפתח שנראה כמשאוי ישיבת בהכנס ולפ"ז אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח, אין בכך כלום. וי"מ שהטעם מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכיוון, ולפי זה אם אינו פתוח לרשות הרבים אין בכך כלום. וי"מ שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס, אלא ישא שיעור שני פתחים. ונכון לחוש לכל הפירושים (וממילא אם יושב בפתח במקום הקבוע לו ואין הפתח לכוון ר"ה, ושוהה מעט קודם התפילה שפיר עבד, תפילה בעזרה שקודם פתח בה"כ: למשנ"ב לכתחילה לא יתפלל שם (שלדעת הב"ח צריך להכנס דרך ב' פתחים היינו מפתח העזרה ופתח בהכנס"ס שבהכנ"ס צריך להיות כדוגמת האולם שהיה לפני ההיכל) ביבד גדולים: למשנ"ב יתן הקטן כבוד לגדול להכנס תחילה והוסיף כה"ח שה"ה ביציאתו).

מקור השו"ע - בברכות (ח). אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם בשיעור שני פתחים בבית הכנסת ואחר כך יתפלל וישנם ג' פירושים: א. לרש"י שיכנס לפניו מפתח בהכנס"ס שיעור ב' פתחים (שהיושב בפתח נראה עליו כמשאוי עיכוב בה"כ), ואם יש לו מקום קבוע כתב ר' יונה לפירוש רש"י מותר לשבת שם (שדווקא בימיהם שלא היה מקום מיוחד לכל אחד הואי כמשאוי), ושיעור ב' פתחים כתב האורחות חיים הם שמונה טפחים ב. מהר"ם גם פירש כרש"י שיכנס בפנים אלא שטעמו מפני שמביט בחוץ ולא יוכל לכוון (וממילא אם אין הפתח לרשות הרבים שרי לשבת בפתח) ג. הרא"ש הביא מפרשים דמייירי לעניין שהייה שיעור ב' פתחים (אבל יכול לשבת בפתח בה"כ). ולהלכה השו"ע חשש לכל הפירושים.

-----ח הערות וביאורים ח-----

11. ונ"מ כתב כה"ח שאם יש רוב עם בבהכנ"ס לב"י עדיף להתפלל בבהכנ"ס וא"נ אין ביניהם מחלוקת ומר אמר אחד ומר אמר אחד כשלומד בו עדיף להתפלל בו אבל אם אינו לומד בו רוב עם עדיף, וכן כתב המשנ"ב.

סעיף כא

שו"ע: צריך שלא יהא דבר הוציץ בינו ובין הקיר (הוא מצוה מהמובחר ואינו לעיכובא כשיש בכך טרחא כגון עשרה שמתפללים בחדר שיש בו דבר החוצץ אינם צריכים לעבור חדר אחר אלא די שיעצימו את עיניהם, אם עומד רחוק מהקיר למ"א גם צריך להזהר מחציצה (שחשש למפרשים שאסור חציצה משום שהתפילה במקום קורבן כן דעת השו"ע בסימן צ"ח), ולפמ"ג כל שאין החוצץ בתוך ד' אמותיו מותר להתפלל כנגדו (דהוי כרשות אחרת)). ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם הוציצים, (ולא חשיב מחילה רק כלכל גדול שגזרו י' ורחצו ל' (ואפילו אינו רחב ד' מלמטה אלא רק מלמעלה) אבל לזכר קטן לא חשיב הפסק (וכן פסק הבא"ח אולם הפר"ח והמאמר מרדכי חולקים (עיין במקורות), וגם לכה"ח יש להחמיר, ולענין סטנדר לט"ז ועוד אינם הוציצים לתפילה (כיון שהוא לצורך התפילה), והאול"צ חידש שמי שאינו רגיל להתפלל עם סטנדר לגביו הוי הפסק, אף אם רוצה להניח עליו עתה סידור, וכתב הילקו"י שהגרע"י ז"ל לא היה מקפיד בכך ופעמים היה מתפלל עם סטנדר אף ללא סידור), וכן בעלי חיים אינם הוציצים, אפילו אדם אינו הוציץ. הגה: ול"נ לזעלי חיים חולקים ולדס אינו חולץ, וכן נראה סנרת הפוסקים, ואפסך לנפל טעות בספרים.

מקור לשו"ע - בברכות (ה:): אמר אבא בנימין שכל ימיו היה מתפלל לפני מיטתו והקשו הא אמר ריב"ל מנין למתפלל שלא יהא דבר הוציץ בינו לבין הקיר שנאמר 'ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל', אלא אימא סמוך למטתו (טעם האיסור כתב הרמב"ם בכדי שיוכל לכוון בתפילתו, והטור בסימן צח כתב משום חציצה שהתפילה היא במקום קורבן וצריכה להיות דומה לו, וכך פסק השו"ע שם בסעיף ד').

ולענין תיבה וארון ומטה ביארו התוס' שתיבה וארון אינם חשובים להפסק (כיון שקבועים הם), אבל מטה נראה דהוי הפסק.

ומיטה של זמנינו כתב הב"י דינם כארון (דדווקא במטה שבזמן חכמי התלמוד שהיא לישיבה דנו אבל מטה דידן העשויה לשכיבה הויא קבע), וכך פסק השו"ע אולם לב"ח והט"ז גם מטה של זמנינו חוצצת (שאל"כ לא היה כותב התוס' הוראה זאת כלל), ולמשנ"ב טוב להחמיר אם אפשר.

ולענין כלים שאינם בגובה י' טפחים על רוחב ד' טפחים לר' דוד אבודרהם בשם חידושי דב"ש אינם בכלל חציצה (שא"כ היאך מתפללים בבית הכנסת לפני הספסלין שיושבין בהן), וכך פסק הרמ"א אולם הפר"ח תמה עליו אדרבה ככל שהדבר יותר גבוה יותר מותר להתפלל כנגדו (מפני שחולק רשות לעצמו והוי כקיר, וכתב הלכ"ב שכל קושיתו לפוסקים הטעם האיסור משום חציצה כמו שפסק השו"ע בסימן צ"ח סעיף ד' ולא משום היסח דעת), וגם מאמר מרדכי הוכיח מהרמב"ם שיש בכלים קטנים חציצה (שכתב לא יתפלל כנגד שקים ושאר מטלטלים שבבית והרי אין באלו גובה י' טפחים), והבין שכן דעת השו"ע ובכוונה לא חילק בין דבר גדול לקטן, לכה"ח יש להחמיר, ולהלכ"ב נכון להחמיר, והספסלים של בהכנ"ס כתב המשנ"ב שלכ"ע אינם חוצצים.

ולענין בעלי חיים: כתב הטור דהוי הפסק, וכן משמעות דעת הב"י (שלא הביא שום חולק), וכן פסק הרמ"א למעשה.

סעיף כב

שו"ע: ויש מי שאומר שיש לזהר מלהתפלל אחורי שום אדם, וטוב לחוש לדבריו (וכל זה במקום שאפשר (שאינ בכך איסור אלא זהירות בעלמא) אבל במקום שא"א פשיטא שמותר להתפלל לכתחילה אחורי אדם, והמדקדק במעשיו ידאג שיהיה לו מקום קבוע כנגד הכותל).

מקור לשו"ע - למרדכי ומהר"י אבוהב מותר להתפלל אחרי אדם (המרדכי הביא ראיה מברכת כהנים דאדם נמוך העומד אחרי גבוה אינו נחשב להפסק, ומהר"י אבוהב הביא

ראיה שהאיסור להתפלל אחרי רבו הא אחרי אחר שרי), ולספר הפליאה צריך להזהר לא להתפלל אחרי אדם, והב"י חשש לדבריו.

סעיף כג

שו"ע: הבגדים המצוירים, אף על פי שאינם בולטות אין נכון להתפלל כנגדם, ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר, יעלים עיניו. הגה: ולכן אסור ג"כ לצייר ציורים כספרים שמתפללין בהן, שלא תצטל הכוונה. אבל בגדים שמאוייר עליהם דברי תפלות, אפי' לישן עליהם צהכנ"ס אסור (ובגדים שאין עליהם ציורים ותלויים כנגדו: כתב המשנ"ב מותר להתפלל כנגדם (שאינן הבגדים עצמם חוצצים, דהוי דבר הרגיל לתלותו בקיר ובטל לקיר והוי חלק ממנו)).

מקור השו"ע לעניין תפילה כנגד בגדים מצויירים הוא משו"ת הרמב"ם (וטעמו דאף שאינם חוצצים מצד עצמם מ"מ המביט בהם לא יכוון בתפלתו), ולעניין ציורים בספרים הוא מהמרדכי ולעניין בגדים עם ציורים של תפלות הוא מהרא"ש.

לצייר ציורים בבה"כ: איכא מחלוקת הפוסקים בכך (עיין בהרחבה בילקו"י^(מ)), ולמעשה למשנ"ב אסור לצייר לציורים כנגד פניו של האדם אבל למעלה מקומת איש שרי, ולילקו"י לכתחילה לא יצייר והמיקל בציורים מעל קומת אדם יש לו על מה לסמוך, פרוכת מצוירת: לאול"צ מותר להתפלל כנגדה אף כשעיניו פתוחות (כיון רגיל לראותה הרבה אין חשש שתבלבל כוונתו), וליבי"א^(ט קח מח), אין להתיר להתפלל כנגדו אלא אם יעצים עיניו או יביט בסידור (כדין בגדים מצוירים בפניו), ופרוכת שיש בה דמויות של חיות או תמונות של רבנים: לאול"צ אסור להתפלל כנגדם אף שעוצם עיניו (שנראה כמשתחוה להם), להליכו"ע^(א. קנא) המקדיש פרוכת כזאת יצא שכרו בהפסדו, ומצוה להסיר פרוכות כאלו, ומ"מ המתפלל כנגדם ועוצם את עיניו יש לו על מי לסמוך (שיש פוסקים דליכא בהכי כמשתחוה לע"ז), להתפלל כנגד מראה: למשנ"ב ועוד אסור להתפלל כנגדה אפילו שעוצם עיניו (שנראה כמשתחוה לבבואה שלו), זכוכית רגילה: לאול"צ והילקו"י מותר להתפלל כנגדו (שאינו נראה משתחוה לבבואה של עצמו), ומ"מ צריך לעצום את עיניו (משום חשש שיסתכל בצורתו ותבטל כוונתו).

סעיף כד

שו"ע: לא יתפלל בצד רבו (שרוב חכמתו ממנו או גדול הדור או אביו) ולא אחורי רבו ולא לפניו, (יש אומרים לכל זה לא מיירי אלא להתפלל ביחיד, אבל צלצור אם כך הוא סדר ישיבתו, אין לחוש אם מתפלל לפניו או אחריו), ואף על פי שטוב להחמיר המנהג להקל (לא"ר בשם הלבוש נכון להחמיר ולא להתפלל בד"א, ולמשנ"ב בעת קביעת המקומות לכתחילה ודאי נכון להזהר בזה), ואם סידור מקומו בצד רבו לענ"ד נראה שמותר לו לשבת לידו, (דבהכי ליכא חשש יוהרא או משתחוה לרבו או צער רבו), אם הרחיק ד' אמות, מותר (ובשעומד אחרי רבו כתב הפר"ח שצריך להרחיק ד"א ושלוש פסיעות שיוכל רבו לפסוע ולא להכנס לד"א שלו, העומד על התיבה כתב הפר"ח מותר לו להתפלל סמוך לרבו (דהוי כרשות אחרת)).

מקור לשו"ע - בברכות (כז): אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו (שמראה כאילו הם שווים) ולא אחורי רבו ותניא רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו וכו' גורם לשכינה שתסתלק מישראל, ולעמוד לפני רבו כתב הטור דכ"ש אסור לעמוד דאיכא בזיון יותר, טעם האיסור להתפלל אחרי רבו: לרש"י משום יוהרא, לתוס' משום

שנראה משתחוהו לרבו, לר' יונה יש חשש יצער את רבו שאם רבו יסיים קודם את תפילתו לא יוכל לפסוע ג' פסיעות, ונ"מ בין הטעמים אם מתפללים בציבור וכך סידור ישיבתם ליכא יהירא או נראה כמשתחוהו לרבו אבל עדיין לא יוכל רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו, והשו"ע פסק להחמיר ולא חילק בין יחיד לציבור או מקומות קבועים, ולרמ"א אע"פ שטוב להחמיר מ"מ המנהג להקל בציבור וכך סדר ישיבתם.

ואם רחוק מרבנו ד"א: בברכות (שם) הקשו על ר' אמי ור' אסי איך עברו כנגד המתפללים ותירצו שעברו מחוץ לד' אמות של המתפללים (והוי כרשות בפני עצמו), ומכאן למדו הרא"ש ור' יונה שה"ה לעניין תפילה בצד רבו או אחוריו רבו, והטור כתב ה"ה להתפלל לפניו, וכך פסק השו"ע.

סעיף כה

שו"ע: תלמיד חבר מותר להתפלל אחוריו רבו (וה"ה מיצדו, ולהתפלל לפני רבו: לב"י מותר להתפלל לפניו, ולמשנ"ב אסור זאת).

מקור לשו"ע - בברכות (שם) הקשו איך ר' ירמיה התפלל אחרי רב ותירצו שאני ר' ירמיה דהוי תלמיד חבר, וכך פסק הפוסקים והשו"ע, ולהתפלל לפני רבו משמע לב"י שמותר לו להתפלל לפניו (שבתלמיד חבר אין בזיון בכך), ובשו"ע לא הזכיר זאת, והמשנ"ב אסור זאת.

סעיף כו

שו"ע: כל מקום שאין קורין בו ק"ש, אין מתפללים בו. וכשם שמרחיקים מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראיית הערוה לק"ש, כך מרחיקים לתפלה (ושאר דברים שבקדושה וד"ת).

מקור השו"ע הוא מטור והרמב"ם.

סעיף כז

שו"ע: היה עומד בתפלה והשתין תינוק בבהכ"נ, ישתוק עד שיביאו מים להטיל על המי רגלים, או יהלך לפניו ד' אמות או לצדדיו או יצא מבהכ"נ ויגמור תפלתו. הגה: ויותר טוב לילך למקום אחר ולא לשתוק, שמה ישהה כדי לגמור את כולה וילטוך לחזור לראש (ואם מתירא שמה ישהה כדי שיגמור כולה ואינו יכול להרחיק מחמת שצריך לעבור כנגד המתפלל: לח"א ימשיך להתפלל (ויסמוך על הרשב"א), ולע"ת וכה"ח אין צריך לצאת (שהפסק בשתיקה אינו הפסק, ועיין במקורות) ולהפסיק בדיבור כדי שיביאו לו מים כתב משנ"ב שאסור לו להפסיק ואפילו אם רואה אחרים עומדים בתפילה סמוך למר"ג (דהוי איסור דרבנן), אבל אם רואה אחרים עומדים סמוך לצואה מותר להפסיק בדיבור כדי להצילם (דמוטב שהוא יעשה איסור הפסק בדיבור דרבנן ויציל את חבריו מאיסור דאורייתא)).

מקור לשו"ע - בברכות (כב:) היה עומד בתפילה ומים שותתים על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל (ולא הזכיר שצריך להרחיק ד"א), והב"י בסימן ע"ח הביא כמה שיטות (עיין שם בהרחבה), וכתב שלרשב"א ימשיך להתפלל ואסור לפסוק ולהרחיק (שמי רגלים עומדים בקרקע אינם אלא איסור דרבנן), וסיים שם דנקטינן כהרשב"א דרב מובהק הוא,

ואילו כאן פסק כהרוקח שצריך להפסיק,¹² ונחלקו האחרונים: ללבוש וכה"ח הכא מודה הרשב"א שצריך להרחיק מאחר שבכך מתקן לגמרי משא"כ התם שגם אם ירחיק לא תיקן שהרי גם בגדיו רטובים ממר"ג, ולמ"א ופמ"ג שם הבינו שהשו"ע חזר בו (ולשיטתם לרשב"א לא יפסיק מתפילתו גם הכא), ולכן הח"א סמך על הרשב"א במקום שישהה יותר מכדי לגמור כל תפילתו שימשיך להתפלל).

ושהיה כדי לגמור כולה: עיין בסימן ס"ה מחלוקת הפוסקים לרי"ף והרמב"ם בתפילה חוזר ובשאר דברים אינו חוזר, ולתוס' אם שהה מחמת אונס חוזר לראש בין בתפילה ובין בשאר דברים ואם אינו מחמת אונס ובין ללא אונס, ולר' יונה בשם רבני צרפת אינו חוזר בתפילה בין שהה מחמת אונס ובין ללא אונס, והכא כתב בב"י גבי השתן של הקטן שלא יפסיק וישתוק עד שיביאו לו מים שמא ישהה כדי לגמור כולה, והוסיף בבד"ה שלפי מה שפסקתי בסימן ס"ה בשם קצת פוסקים שאם שהה כדי לגמור כולה אינו חוזר אין צריך לצאת מבה"כ, ונחלקו הפוסקים בדעתו: למאמר מרדכי הוי טעות סופר ורצה לכתוב כתבתי (ולא פסקתי), ולהלכה אם שהה כדי לגמור כולה בתפילה חוזר לראש, ולע"ת וכה"ח השו"ע פסק לקולא שאינו צריך לחזור וממילא אינו צריך לצאת מבה"כ, והקשה עליו מאמר מרדכי הרי בסימן ק"ד סעיף ה' פסק השו"ע כהרמב"ם שאם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש, ותירץ נוה שלום שהשו"ע סובר דמיירי התם שהפסיק בדיבור אבל שתיקה לא הוי הספק, ולהליכו"ע (א. קסא) והילכו"י (ילד) לעולם אם שהה כדי לגמור כולה אפילו בשתיקה חוזר לראש, והב"י בבד"ה רצה לומר שכיון שיש פוסקים שמקילים שאינו צריך לחזור ממילא אין לחוש שמא ישהה כדי לגמור כולה כיון שבלאו הכי יש מקילים בזה (לאפוקי דעת הרמ"א שטוב שלא ימתין, וצ"ע שהרי אם שהה כדי לגמור כולה כן מצריכים שיחזור לראש ולא אומרים לו שימשיך ממקום שפסק).

סימן צא

שיאזור מהתניו ויכסה ראשו בשעת תפלה

סעיף א

שו"ע: היתה טלית חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה, אסור להתפלל עד שיכסה לבו (וה"ה שאר גופו); ואם לא כסה את לבו, או שנאנס ואין לו במה יתכסה, הואיל וכסה ערותו והתפלל, יצא (מי שנאנס ואין לו במה להתכסות לבה"ל ואול"צ מוטב שלא יתפלל כלל (בה"ל דקדק מרמב"ם שכתב בסוף ההלכה ולכתחילה אין להתפלל כן), ולכה"ח בכה"ג יתפלל כך לכתחילה, (דאנוס חשיב לדיעבד), ואם התפלל כשלבנו רואה את הערוה לפמ"ג חייב לחזור ולהתפלל שוב, ולח"א אינו צריך לחזור, ולבה"ל צ"ע למעשה, ולילקו"י יחזור להתפלל בתנאי נדבה, ועיקר דין זה בהרחבה בסימן ע"ד).

מקור השו"ע - בברכות (כד:): מימרא דר' כהנא וברייתא כוותיה (והטעם פרש"י דצריך הוא לראות את עצמו כאילו עומד לפני המלך ומדבר באימה, אבל בק"ש אינו מדבר לפני המלך), ועוד רבה בר רב הונא כשהיה עת זעם היה חובק ידיו דרך צער ומתפלל וכשהיה עת שלום היה

מתקשט בבגדים נאים ומתפלל, וכתב הרמב"ם לא כסה את לבו או שנאנס ואין לו במה שיתכסה הואיל וכסה ערוותו והתפלל יצא ולכתחילה לא יעשה כן, וכך פסק השו"ע.

סעיף ב

שו"ע: צריך לאזור אזור בשעת התפלה (העמידה ולא שאר התפילה), אפילו יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה, משום הכון אבל שאר ברכות (וכן ק"ש עם ברכותיה) מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסים (או חלוק מהודק לגופו ללא מכנסים). הגה: ואין לבו רואה את הערוה (ובדיעבד אם התפלל ללא אזור יצא, ומי שלא רגיל להיות כל היום עם חגורה: לב"י בשם ר' ירוחם והמ"א אינו צריך לאזור אזור בשעת התפילה (וממילא מובן למה בזמנינו אין מקפידים על כך), ולמשנ"ב וכה"ח איכא ביה מידת חסידות, לענין כיסוי הראש בטלית עיין במקורות).

מקור השו"ע - בשבת (ט): איתא למ"ד תפלת ערבית רשות כיון שהתיר אזורו אין מטריחין אותו לחזור ולחגור כדי להתפלל ופריך התפלל בלא חגור ומשני משום הכון לקראת אלהיך ישראל, במחזור ויטרי כתב דלא איירי הכא אלא בזמנם שרגילים ללכת בחלוק ללא מכנסים ואיכא ליבו רואה את הערוה אבל אנן יש לנו מכנסים ואבנט, ולשאר פוסקים אף בזמנינו שהולכים גם עם מכנסיים בעינן לאזור אזור משום היכון לקראת אלוהך ישראל, ופירש הר"ן ועוד שה"מ בעמידה אבל בשאר ברכות אינו צריך אזור אם אין לבו רואה את ערוותו (שכך נהגו חכמי בבל שכשהיו אוכלים היו מתירים את האזור וכך היו מברכים המוציא וברכת המזון), וכך פסק השו"ע, ומי שכל היום הולך ללא חגורה כתב ר' ירוחם אינו צריך לחגור בשעת התפילה כלל, וכך פסק המשנ"ב וכה"ח.

כיסוי הראש בטלית מצוה: כתב המשנ"ב כאן בשם הזוהר שצריך לכסות את ראשו ועיניו בשעת התפילה כדי שלא להסתכל בשכינה, ומי שפותח עיניו בשעת התפילה מקדם אליו את מלאך המוות, (ובסימן צ"ה הוסיף בשם אחרונים שאינו זוכה לראות את השכינה בצאת נשמתו), ולמעשה כתב המשנ"ב שנוהגים לכסות את הראש בטלית עד העיניים, בסימן ח' כתב שהאר"י היה מכסה עם טלית על התפילין של ראש, ולמ"א לא יכסה לגמרי את התפילין, ולכה"ח והבא"ח האר"י ז"ל היה מכסה לגמרי את התפילין, להלכ"ב הגרע"י ז"ל לא הקפיד לכסות את ראשו בטלית (דלפי השו"ע אין כיסוי הראש חובה אלא נכון לעשות כן, ולפעמים היה מפריע לו בכוונה הראויה בתפילה).

סעיף ג

שו"ע: יש אומרים שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה (ובדיעבד אם התפלל ללא כיסוי ראש ויגלה זאת לאחר התפילה לאול"צ ויבי"א^(ו. טו. ה.) אינו צריך לחזור ולהתפלל), וי"א שיש למחות שלא ליכנס בבהכ"נ בגלוי הראש (במקומות שהולכים בגלוי ראש בפני חשובים: לכה"ח אעפ"כ אסור להם להכנס כך להב"כ, וגם יש בכך חוקות הגוים).

מקור השו"ע - לענין הזכרת השם בראש מגולה איתא במסכת סופרים מי שראשו מגלה פורס על שמע וי"א שאינו פורס על שמע, ור' ירוחם פסק כהאוסרים, וכך פסק השו"ע, ולענין כיסוי ראש בבהכ"ס הוא מהכלבו בשם ר' פריץ.

הליכה בגלוי ראש: השו"ע בסימן ב' פסק שלא ילך בגלוי ראש, ואילו הכא בב"י כתב בשם מהר"ם שאין בכך איסור אלא הוי מדת חסידות, וכן משמעות השו"ע הכא, ותירץ הבאר היטב שלעולם כיסוי הראש הוא מדת חסידות, והכא כתב השו"ע את עיקר הדין וגם

האול"צ והיבי"א (י. ט. ו.) הבינו כן, **לפמ"ג** לעולם יש איסור ללכת ד"א ללא כיסוי ראש אבל בפחות מכן הוא מדת חסידות, הכא מיירי כשהולך פחות מד"א, **ובזמנינו לבה"ל בשם הט"ז וכך פסק בה"ח** אסור ללכת בגילוי ראש אפילו פחות מד"א משום שיש בכך חוקות הגויים (שתיכף שיושבים פורקים הכובע מעליהם), **ולאול"צ** יש בכך איסור (מחמת שנהגו ישראל שומרי תורה ומצות ללכת בכיסוי ראש, והוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור ואי אתה רשאי להתירן). **וליבי"א** (שם) אף שהוא מידת חסידות כל שהוא ירא שמים צריך להזהר בזה ברשות הרבים וכל שכן כשבא למחיצתו של רב בישראל, **ולעניין כיסוי ראש לבנות ישראל הרוקות: לאול"צ והיבי"א** (י. ה.) הנוהגות לברך וכדומה ללא כיסוי ראש יש להם על מה לסמוך (מאחר שפשט המנהג כן גם אצל החרדות לדבר השם), ומ"מ לכתחילה יש ללמדם לכסות את ראשם בשעה שאומרות דברים שבקדושה או לומדות תנ"ך.

סעיף ד

שו"ע: כובעים, הקלועים מקש, השיבא כסוי, אבל הנחת יד על הראש לא השיבא כסוי (ולעניין הליכה ד"א לכה"ח אפשר להקל לכסות את ראשו עם ידו (ולסמוך על הרש"ל שמקיל אף בהזכרת השם)); **ואם אחר מניח ידו על ראשו של זה, משמע דשיבא כסוי (ואם ממשוך הבית יד של הבגד ומכסה בו ראשו כתב הב"ח חשיב כיסוי, פאה נכרית לכה"ח חשיב לכיסוי, ואולם משום מראית העין יש להחמיר להצריך עוד כיסוי כשמזכיר שם השם אבל ללכת ארבע אמות יש להקל).**

מקור השו"ע - הוא מתה"ד (והטעם מפני שהראש והגוף חד גופא אינן ואין הגוף יכול לכסות את עצמו).

סעיף ה

שו"ע: לא יעמוד באפונדתו (הוא אזור חלול שמשמין בו מעות וכה"ח הוסיף הוא גם בגד המקבל את הזעה) **ולא בראש מגולה ולא ברגלים מגולים, אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים (בזמנינו למשנ"ב יכבוש כובע מלבד הכיפה, ולא די בכיפה וכ"ש בכובע שינה או חלוק שינה או כפפות או מגפים או בתי שוקיים אפילו מצמר (דגנאי הוא לעמוד כן בפני גדולים), והכל תלוי במנהג המקום, ולאול"צ צריך לכבוש כובע או עכ"פ כיפה, וליבי"א ראוי לכבוש כובע בק"ש תפילה וכ"ש ברה"מ, לעניין ש"ץ לאול"צ במקום שרגילים ללכת בכובע בחוץ אין לעלות ש"ץ עם כיפה (מפני כבוד הציבור והשכינה), ואם מכסה את ראשו בטלית מותר לו לעלות, ולעניין חליפה שלובש יד אחת והשנייה חלוצה מחמת שהניח תפילין לכה"ח ומשמעות האול"צ צריך לחזור וללבוש גם את השנייה (שאין כבוד לעמוד כך לפני המלך), ולרב מזוז מותר לו להתפלל כך (דאיכא ביה טירחא וגם חשש שהתפילין יזיזו ממקומם)).**

מקור השו"ע - הטור בשם הרמב"ם, אולם הג"מ כתב שאסור להתפלל ללא מנעלים דאמרינן בגמרא שאינו דרך ארץ לגלות רגליו לפני אדונו **וכתב הב"י** אפשר שהג"מ מסכים לרמב"ם במקום שנהגו ללכת יחפים בפני חשובים כבמערב (דהרי חזינן שרגילין לגלות רגלם בפני אדונם), **וכך פסק בשו"ע.**

סעיף ו

שו"ע: דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים. הגה: וזעת זעם יס לחבק הידיים נשעת התפלה כענדל קמיה מאריה, וזעת פלוס יס להתקשט בצגדים נאים

להתפלל (ולשלב אצבעות ימין בשמאל: לכה"ח אפילו בשעת שלום לא ישלב (דלפי הסוד מוריד דין על עצמו)).

מקור השו"ע - הוא הרמב"ם, והוספת הרמ"א הוא מהטור.

סימן צב

הנצרך לנקביו, ודין רוזיזה לתפלה ושאר הכנות לתפלה

סעיף א

שו"ע: היה צריך לנקביו, אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל; וה"מ שאינו יכול לעמוד עצמו שיעור הלוח פרסה¹³ (שהוא שעה וחומש), אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה¹⁴ (מתחילת התפילה) יצא בדיעבד (אע"פ שאחר התפילה הלך הלפנות מיד יצא), אבל לכתחילה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה (ואפילו יכול להעמיד עצמו יותר מפרסה יפנה, ואפילו שע"י כך יפסיד תפילתו בציבור, ואם ע"י כך יפסיד זמן תפילה לב"ח והבא"ח אעפ"כ לא יתפלל כשאינן גופו נקי, ולמשנ"ב בשם המ"א ועוד והליכו"ע¹⁵ (קסה) אם משער שיכול להעמיד עצמו שעה וחומש יתפלל, ואם הוא ש"ץ שצריך לנקביו קודם החזרה לבה"ל אם יכול להעמיד את עצמו שיעור פרסה פשוט שיכול להתפלל (משום כבוד הבריות), ואם אינו יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה צע"ג¹⁵). הגה: וכל הנלכך לנקביו אסור אפי' בדברי תורה, כל זמן שגופו משוקץ מן הנקזים (וכך פסק בא"ח כה"ח והליכו"ע¹⁶ (ט.א) אולם לאול"צ מותר לו לשהות מעט (עיין במקורות), עבר וקרא ק"ש ללא גוף נקי אינו חייב לחזור לקרוא, ואם יכול להעמיד את עצמו פרסה למשמעות פמ"ג מותר לו ללמוד ואפילו לקרוא ק"ש, השע"ת מחמיר בזה, ואם הוא מלמד לרבים או דורש והוצרך לנקביו: למשנ"ב מותר לו להשהות את עצמו (דבל תשקצו הוא רק איסורא דרבנן ומפני כבוד הבריות נדחה)).

מקור לשו"ע - בברכות (בג.) תנו רבנן הנצרך לנקביו אל יתפלל (דכתיב הכון לקראת אלקיך ישראל וכתוב שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים ואמרו חז"ל אמר הקדוש ברוך הוא שמור נקביו בשעה שאתה עומד בתפלה לפני) ואם התפלל תפלתו תועבה אמר רב זביד ואיתימא רב יהודה לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו אבל אם יכול לשהות בעצמו תפלתו תפלה ועד כמה אמר רב ששת עד פרסה ונחלקו הפוסקים הרי"ף גרס אבל אם יכול להשהות עצמו מותר, אבל ר' יונה הרא"ש הרי"ף הרמב"ם גורסים כגרסתינו, ואף אם יכול להעמיד עצמו לא יתפלל עד שיתפנה, וכך פסק השו"ע.

מ הערות וביאורים ח-----

13. והטעם כתב הב"ח ששיעור פרסה קרוב לשיעור תפלה שהוא שעה, ולה"א משום שאם לא יוכל להעמיד עצמו שיעור זה וראי נהפך המאכל בעמיו לצואה, וכתוב 'כל קרבי את שם קודשו', והבה"ל דחה טעמו שהרי לרשב"א גם בקטנים הוי תפילתו תועבה, ועוד יצא מכאן שאם חשב שיכול להעמיד עצמו פרסה ואחר התפילה הלך להיפנות יתבטל תפילתו, וזה לא שמענו.
14. משמע מכאן שאם התעורר לו תאוה באמצע ק"ש ויכול להעמיד את עצמו עד סוף התפילה והמשיך להתפלל יצא.
15. אפשר דאין להקל משום כבוד הבריות דעל הנצרך לנקביו קודם התפילה גזרו חז"ל ואמרו תפילתו תועבה וא"כ כל ברכתיו לבטלה ויש בהן משום לא תשא ואולי סילקו חז"ל איסורם מזה וממילא אין הברכה לבטלה.

ואם היה נצרך לקטנים והתפלל: למ"א בא"ח כה"ח הליכו"ע (ט.ל.א) לא צריך לחזור בדיעבד (דקיי"ל כמ"ד היו שותתין מים על ברכיו בתפילה חוזר למקום שפסק ופירש רש"י דמיירי התם אפילו ידע על כך קודם התפילה), ולא"ר ודה"ח צריך לחזור (שכתוב בש"ס 'הנצרך לנקביו' כל נקביו משמע), הבה"ל כתב שאין כח בידו להכריע, ולהלכ"ב יתפלל בתנאי נדבה.

ולעניין לימוד תורה: להגה"מ אסור ללמוד תורה כל זמן שגופו משוקץ מן הנקבים, וכך פסק הרמ"א בא"ח כה"ח והליכו"ע (ט.ל.א), אולם לרמב"ם כתב האול"צ מותר ללמוד (מאחר שטעמו שהנצרך לנקביו אסור להתפלל הוא משום שהדבר טורדו, ולא מחמת בל תשקצו).

סעיף ב

שו"ע: אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה יעמיד עצמו עד שיגמור, ולא יפסיק; ואם בשעת ק"ש וברכותיה נתעורר, בין לקטנים בין לגדולים, קורא כדרכו (אם היה באמצע פסד"ז והוצרך לנקביו יכול להמשיך עד ברכת ישתבח (דברנו הוא חלק מיוצר והוא עניין אחר) ואם באמצע ק"ש מותר לו להמשיך עד העמידה (שהעמידה הוא עניין אחר), ולכן עדיף שיתפנה אחר ק"ש ויסמוך גאולה לתפילה, ואם הוצרך באמצע התפילה יסיים את התפילה ויפנה מיד ולא יענה קדושה (שהחזרה הוא עניין אחר), ואם יכול להעמיד עצמו יותר מפרסה יכול להקל בכולם חוץ מעמידה (כדעת הפמ"ג בסעיף א)). הגה: וזוקף שאינו מתאוה כל כך להיות זיה משום כל תשקלו, חבל כלחו הכי, יותר טוב להפסיק (ומיירי לעניין העמידה, ולמ"א לא יפסיק תפילתו, ומ"מ לשאר הדברים כתב הבה"ל שגם המ"א מודה שחייב להפסיק ולהפנות), ואם רצה להרחיק ולהטיל מים, עושה (וה"מ בק"ש אבל בתפילה אינו רשאי לפסוק, ואם שהה כדי לגמור כולה לכ"ע חוזר לראש, ואם לא שהה כדי לגמור כולה הבה"ל מסופק אם צריך לחזור לראש (עיין שם), ומהח"א משמע שחוזר למקום שפסק).

מקור לשו"ע הוא ¹⁶הרשב"א (טעמו כיון שהתחיל בהיתר אינו צריך להפסיק והביא ראייה דאפילו מים שותתין על ברכיו אינו צריך להרחיק כ"ש שיכול לעמוד על עצמו עד שיסיים אינו פוסק). וכתב הר"מ שלתה"ד צריך להפסיק ואסור לו להעמיד את עצמו, וכתב דאפשר שאינם חולקים אלא הרשב"א התיר שכאינו מתאוה כ"כ שיהיה בו כל תשקצו אלא שאינו יכול להעמיד עצמו עד פרסה, וכך פסק בהגה, אולם למ"א גם התה"ד מודה שבציבור יכול להמשיך להתפלל (משום דכבוד הבריות דוחה את לא תסור), ואף ביחיד יכול לסמוך על הרשב"א, (שהרי כתב הסמ"ק שאסור להפסיק בתפילתו אם לא במקום סכנת נפשות כ"ש באיסור דרבנן שהם אמרו והם אמרו), ולעניין ק"ש ושאר הדברים כתב הבה"ל (אבל) מודה המ"א לרמ"א שצריך לפסוק.

היה נצרך לנקביו באמצע לימוד: לבה"ל אם יכול להעמיד את עצמו שיעור פרסה יכול לסיים את העניין שהתחיל (כהפמ"ג בסעיף א) ובפרט אם ע"י כך יגרם לו ביטול תורה יסיים את העניין שהתחיל ואפילו שאינו יכול להעמיד את עצמו שיעור פרסה, והליכו"ע פסק כן והוסיף שאפילו מסופק אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יכול להמשיך ללמוד עד שיסיים העניין, ולבא"ח וכה"ח בכל אופן יפסוק ויתפנה מיד ואם ממשיך העניין הוי מצוה הבא בעבירה (ולפי הסוד המיקל בזה מונע עצמו מטהרת המחשבה).

-----ח הערות וביאורים-----ח

16. ועיין קושיית רע"א עליו, ובה"ל הקשה על השו"ע שהרי פסק גבי מר"ג שצריך להרחיק מהם ממילא אולא ראיית הרשב"א, והסיק שהשו"ע מסכים לסברתו דרשי כיון שהתחיל בהיתר, אולם אינו מסכים לראיתו.

סעיף ג

שו"ע: צריך קודם תפלה להסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו.

מקור השו"ע - רמב"ם בפ"ד הלכות תפילה הלכה י'.

סעיף ד

שו"ע: צריך לרחוץ ידיו במים, אם יש לו (שידיים עסקניות הם ושמה נגעו במקום טינוף, ואין הניגוב מעכב הכא כבנט"י שחרית); ואם אין לו (ויועד שידיו מלוכלכות), צריך לחזור אחריהם עד פרסה. והני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו, אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד מיל, חוזר; יותר ממיל, אינו חוזר (להרבה אחרונים מיל במצומצם דינו כיותר ממיל (כגר' הרי"ף), לכה"ח הלכה כהשו"ע ועד מיל חוזר, ונמצא בביתנו: לבה"ל בשם ח"א דינו כלאחריו וצריך לחזור אחר המים עד פרסה). ואם מתירא שיעבור זמן התפלה, ינקה ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי (ואם לא ניקה ידיו כלל לרמב"ם אין תפילתו תפילה אפילו בדיעבד, ולמעשה לא יחזור להתפלל משום סב"ל, אם ע"י חיזור אחר המים לא יתפלל בציבור: לב"ח עדיף שינקה במילי דמנקי ויתפלל בציבור, ולהלכ"ב יחזור אחר המים אף שיתפלל יחידי, ואם ע"י חיזור המים יצטרך ללכת יחידי או לא יגיע למחוז חפצו מבעו"י למשנ"ב והלכ"ב די לו לנקות ידיו במילי דמנקי) (ועיין לקמן סי' רל"ג).

מקור השו"ע - בברכות (טו). אמר ליה רבינא לרבא חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמית אמר ליה שפיר קאמר מי כתיב ארחץ במים בנקיון כתיב כל מידי דמנקי, דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא והני מילי לק"ש אבל לתפילה מהדר (לרש"י דק"ש זמנה קבוע וחישינן שעבור הזמן משא"כ תפילה שזמנה כל היום, ולרשב"א משום שק"ש דאורייתא הקילו בו כדין בעל קרי שהקילו לו לקרוא ק"ש ללא טבילה), ועד כמה עד פרסה והני מילי לקמיה אבל לאחוריה אפילו מיל אינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר. כך גרסו הרי"ף הרשב"א בשם ר' האי, אולם הרמב"ם גורס בלאחריו יותר ממיל אינו חוזר (משמע עד מיל חוזר), ולשיטתם חוזר על המים אפילו יעבור זמן תפילה (כמו שהביא ב"י בשם ר' עמרם. ט"ז), התוס' ר' יונה והרא"ש לא גרסו ה"מ לק"ש אבל לתפילה חוזר (ואין לחלק ביניהם ואף שתפילה דרבנן עשו חכמים חיזוק לדבריהם, ואף שאמר ר"ל לתפילה ד' מילין מיירי התם לעניין תפילה בציבור כפרש"י שם) ור' חסדא לייט אף על המחזור אחר המים לתפילה, לטור אם אין לו מים ויש שהות להתפלל צריך לחזור אחריהם. (כתב הב"י משמע שאינו גורס כהרי"ף ודעימיה (שהרי לא חילק בין לפני ולאחוריו), ולא כהתוס' שלא מצריכים לחזור אחר מים כלל, אלא סבירא ליה כהתוס' ומפרש דמייירי דר' חסדא לייט מי שמחזור אחר מים לתפילה היינו סמוך לסוף זמנה (ולא כמו שפירשו תר"י דאף בתחילת זמנה לא יחזור אחר מים לתפילה) אבל אם יש שהות לחזור אחר המים ולהתפלל בזמנה צריך לחזור אחריהם כדרך שמחזור אחר שאר מצוות). להלכה פסק השו"ע צריך לחזור אחר מים לפניו ד"מ ולאחריו מיל, (כגירסת הרי"ף), ומאידך אם אין שהות ינקה ידיו במילי דמנקי, והקשה הט"ז הרי זה הוא דעת הטור בתוס', ותירץ כה"ח בשם לחם חמודות שהשו"ע עשה כעין פשרה וכשאין לא שהות לא רצה לסמוך על הרמב"ם.

סעיף ה

שו"ע: רחץ ידיו שחרית והסיה דעתו (ששהה הרבה בין נט"י לתפילה), צריכים נטילה לתפלה, אם יש לו מים, אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך, (ולשאר דברים: לפמ"ג לעניין ברכות ות"ת סתם ידיים כשרות, ולעניין ק"ש צריך ליתול בהיסח דעת כבתפילה)

ולא יברך; ואם אין לו מים מזומנים, אין צריך לחזור וליטול (אם צריך לנקות עצמו במילי דמנקי: לגר"א אינו צריך (דהשו"ע סומך בהכי על הר"ן דסתם ידיים כשרות לתפילה), ולמ"א והמשנ"ב צריך שמא נגע בטינוף ויתנקה ע"י מילי דמנקי (דהשו"ע סומך בהכי על התוס' שאינו צריך לחזור אחר מים לתפילה ודי במילי דמנקי), ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט: לפמ"ג אם יש לו מים צריך ליטול ידיו לתפילה, (ועיין בבה"ל שהביא צד בדעת הרא"ש שדי לו לכתחילה במילי דמנקי), ואם יודע ודאי שנגע במקומות המכוסים או הלך להתפנות כתב הבה"ל שלכ"ע חייב לחזור אחר המים כבסעיף ד', ואפילו לתפילת מנחה). הגה: ואפי' היו ידיו מלוכלכות ונטולן לתפלה, אינו מצריך וכלעיל סי' ז'.

מקור לשו"ע - לענין נטל ידיו והסיח דעתו: א. לאבי העזרי חייב לטול ידיו לתפילה (ורק כשלא הסיח דעתו וידיו התלכלכו בטיט,¹⁷ די במילי דמנקי), וגם הטור סתם שצריך לטול ידיו, וכן משמעות הרמב"ם ב. לר"ן ידיו כשרות לתפילה ולברכות (ההויכח כן מפסחים מדאמרין בליל הסדר דנטל ידיו לטיבול ראשון נטל לטיבול שני, ודייק הא לברכות לא הצריכו ליטול והסיח שידיים כשרות לברכות ותפילה לא גזרו בהם משום היסח הדעת) ג. לרא"ש בין הסיח דעתו ובין לכלך ידיו (בטיט) די במילי דמנקי, ורק אם נגע במקומות טינוף או הלך להתפנות חייב לטול במים, ולהלכה השו"ע פסק שאם יש לו מים מזומנים יטול ידיו אבל אם אין לו צריך לחזור אחר המים לטול (ואם בעינן מילי דמנקי, עיין בהוספות על השו"ע מחלוקת אחרונים בדבר).

ולענין הברכה: לרמב"ם מברכים על נט"י לתפילה, ולב"י לא נהגו לברך (משום שלר"ן אינו חייב בנטילה כלל), ולענין עשה צרכיו ונטל ידיו קודם התפילה כתב הב"י בסימן ז' והביאו הד"מ שיש מחלוקת בדבר לרא"ש מברך, ולסמ"ק אינו מברך, וכך פסקו השו"ע שם הרמ"א כאן.

סעיף ו

שו"ע: העומד בתפלה וזכר שנגע במקום מטונף, די בנקיון עפר או צרורות או מחכך ידיו בכותל (אם הוא בפסד"ז או בק"ש וברכותיה: צריך ללכת לטול ידיים).

מקור השו"ע - תשובות המיוחסות לרמב"ן, והובא ברשב"א.

סעיף ז

שו"ע: מקום מטונף, היינו מקומות המכוסין באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה, וכן אם חיכך הראש (ואם רק נגע בשערות ראשו מלמעלה לכה"ח אינו צריך נטילה). הגה: ולכן אסור ליגע במקומות אלו כשעה שעומדים בתפלה או עוסק בתורה, וכן כזואת האוזן והאף כ"א ע"י נגל (כך פסקו בא"ח ובה"ח, אולם הגר"א ושע"ת מקילים בצואת החוטם והאוזן, ובדיעבד שנגע במקומות המכוסים לענין ברכות ובשעת לימוד תורה: למשנ"ב די לו במילי דמנקי אע"פ שיש לו מים, (וכך פסק השו"ע בסימן ד סעיף יח, וכך פסק היב"א^ג).^{טו. ה}), ובסוף סימן ד כתב בשם שע"ת שלזוהר חייב לטול ידיו במים, וכך פסק בה"ח לכתחילה, ובטיט ורפש למשנ"ב אפשר שאפילו אינו צריך ניקיון כלל, וברפש יש להחמיר, ולענין הרהור בתורה כתב הבה"ל שמותר אף ללא ניקיון כלל).

-----ח הערות וביאורים ח-----

17. כתב המשנ"ב שלכתחילה בעינן מים אם יש לו גם כשידיו מלוכלכות בטיט.

מקור השו"ע הוא מתשובות המיוחסות לרמב"ן, והובא ברשב"א, והמקור הרמ"א הוא מהכלבו ומהרי"ל.

סעיף ח

שו"ע: המשתין (בכלי ונטלו משם (משנ"ב) או שעמד במקום גבוה ואין מר"ג לפניו(כה"ח)), לא יתפלל עד שישהא כדי הלוך ד"א, משום ניצוצות; והמתפלל לא ישתין עד שישהא כדי הלוך ד"א, שכל ד"א תפלתו שגורה בפיו ורחושי מרחשין שפוותיה (ולשתין במקום שמתפלל ולאחר ששהא שיעור מהלך ד"א: למשנ"ב הדבר מותר מעיקר הדין, ומדת חסידות לא להשתין בד"א של התפילה).

מקור השו"ע - מימרא במגילה (כז:): והביאו הטור.

סעיף ט

שו"ע: הרוקק לא יתפלל עד שישהא ד"א (שמא נשאר קצת מכיחו וניעו בפיו. כה"ח); המתפלל לא ירוק עד שישהא ד"א. ודוקא לרצונו, אבל אם נזדמן לו רוק, מותר (לח"א מיירי גם ארישא ובהזדמן לו יכול להתחיל להתפלל מיד אחרי שירוק, ולבה"ל בכל אופן אם ירק קודם התפילה צריך לשהות ד"א) (וע"ל סי' ל"ז (דלפעמים מותר לרוק בתוך התפילה)).

מקור השו"ע - מימרא בירושלמי והביאו הטור.

סעיף י

שו"ע: טוב ליתן צדקה קודם תפלה (ומנהג הקהילות כתב משנ"ב לתת צדקה בויברך דוד בואתה מושל בכל, וכתב כה"ח שכן המנהג, ויתן ג' פרוטות, קודם יתן שתי פרוטות בבת אחת ואח"כ יתן הפרוטה השלישית (שיש סוד בדבר)). מקור השו"ע - בב"ב (ו.) רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי אמר דכתיב אני בצדק אחזה פניך, והביאו הטור.

סימן צג

קודם שיתפלל צריך לשהות

סעיף א

שו"ע: ישהא שעה אחת קודם שיקום להתפלל (אע"ג שחסידי הראשונים היו שוהים שעה ממש מ"מ לשאר העם די בזמן מועט של הלוך ח' טפחים (שהוא שיעור שתי פתחים המובא בסימן צ' סעיף כ')), כדי שיכוין לבו למקום; ושעה אחת אחר התפלה, שלא תהא נראית עליו כמשאוי שממהר לצאת ממנה (ואם יכול להחעכב עד שלא ישארו עשרה בבה"כ: לספר חסידים טוב לו שימתין, והוסיף הבא"ח שכ"ש שלא יצא ראשון מהעשרה,

מנהג האר"י ז"ל שהיה מתפלל מתוך סידור, וביארו כה"ח והבא"ח שה"מ מתחילת התפילה עד העמידה, ובעמידה היה עוצם עיניו ומתפלל וכן בחזרה).

מקור השו"ע - בברכות (ל): תניא המתפלל צריך שישהה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנאמר אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת.

סעיף ב

שו"ע: לא יעמוד להתפלל אלא באימה והכנעה (וכתב כה"ח שאין הכוונה שיתעצב אלא הכנעה שיש בה שמחה) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס (והיינו מצוה מהמובחר להתפלל באימה והכנעה וכיון שלא כל אחד יכול להזהר בכך לכל הפחות שלא יתפלל מתוך שחוק וכו'), אלא מתוך שמחה כגון: דברי תחנומין של תורה סמוך לנאות מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו: רצון יראיו יעשה, שומר ה' את כל אוהביו.

מקור השו"ע - בברכות (שם) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, ופירש הטור היינו ביראה והכנעה, ותניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה, ולכך כתבו הרא"ש ועוד שנהגו לומר אשרי ופסוקי דזמרה קודם התפילה, וכך פסק השו"ע.

סעיף ג

שו"ע: אין עומדים להתפלל מתוך דין, ולא מתוך הלכה (שיש בה עיון ומחלוקת) שלא יהא לבו טרוד בה, אלא מתוך הלכה פסוקה. הגה: והיינו נמי כמו מתוך שמחה, כי פקודי ה' יקרים משמחי לב, (אם היה עוסק בפלפול הלכה והתחילו הצבור להתפלל כתב משנ"ב שיתפלל עמהם) ובפרט עכשיו שאין מכוונים כ"כ בתפלה ולא הוזהירו אלא לכתחילה שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה).

מקור השו"ע - בברכות (לא). תנו רבנן אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה והיכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דרבי זירא גבי בנות ישראל שהחמירו על עצמן בדמי נדתם.

סעיף ד

שו"ע: העוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי, פירוש: לעניין לעמוד מתוכו להתפלל, שגם זו שמחה היא לו שעוסק בצרכי צבור (וה"מ שאינו מטרידו בתפלתו, אבל אם מטרידו לא יתפלל אם לא יפסיד בכך תפילה בציבור או זמן תפילה (דהוי כהלכה שאינה פסוקה)). וי"מ דהיינו לעניין דאינו צריך לפסוק להתפלל (והמשנ"ב בשם האחרונים הסכימו לדעה זו וכך פסקו כה"ח והברכ"י, ולפיכך כתב האול"צ אדם שצריך לטפל בילדיו משום שאין אשתו בבית כגון שהלכה ללדת וכדומה, ואינו מוצא זמן להתפלל פטור מהתפילה).

מקור השו"ע - ירושלמי והטור הביא את ב' הפירושים וכתב הב"י שהרמב"ם מסכים לפירוש השני.

